

Ik weet het wel goed, maar toch doe ik het niet zoals het moet!

Tom, een jongen met het syndroom van Asperger

Ik weet het wel goed, maar toch doe ik het niet zoals het moet!

Tom, een jongen met het syndroom van Asperger

Meesterstuk van:

Petri van Meijl

Studentnummer: 2056215

Master Special Educational Needs (M SEN)

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Leerroute: FRTV0101070

Begeleid door: Bram Rooijakkers

Juni 2011

Inhoudsopgave

INHOUDSOPGAVE	3
VOORWOORD	6
1. INLEIDING, AANLEIDING EN PROBLEEMSTELLING	7
1.1 INLEIDING	7
1.2 AANLEIDING	7
1.2.1 Algemene informatie over Basisschool de Boogurt	7
1.2.2 Waarom Tom?	8
1.3 PROBLEEMSTELLING	8
1.3.1 Welke problemen zijn er?	8
1.3.2 Onderzoeksvraag	8
1.3.3 Deelvragen	9
1.4 HOE IS MIJN ONDERZOEK INGEDEELD	9
2. ONDERZOEKSMETHODOLOGIE	11
2.1 INLEIDING OP DE ONDERZOEKSMETHODOLOGIE	11
2.2 ONDERZOEKSVORM	11
2.3 ONDERZOEKSGROEP EN BETROKKENEN	12
2.4 TRIANGULATIE	13
2.5 UITWERKING RESULTATEN	15
2.6 ETHISCHE KWESTIES	16
3. WIE IS TOM?	19
3.1 INLEIDING	19
3.1.1 Informatie uit het leerlingdossier	19
3.1.2 Gesprekken met leerkracht	26
3.1.3 Gesprekken met ouders	27
3.1.4 Gesprekken met Tom	27
3.1.5 Observaties	30
3.2 WELKE PROBLEMEN ZIJN ER?	31
4. THEORETISCH KADER: ASPERGER-SYNDROOM	33
4.1 WAT IS HET ASPERGER-SYNDROOM?	33
4.2 SOCIAAL INZICHT EN VRIENDSCHAP	34
4.2.1 Alleen zijn	34
4.2.2 Onderzoek naar de sociale vaardigheden	34
4.2.3 De motivatie tot vriendschap	35

4.2.4	<i>Het nut van vriendschap</i>	36
4.3	PLAGEN EN PESTEN	37
4.3.1	<i>Wat is pesten?</i>	37
4.3.2	<i>Hoe vaak worden kinderen met het Asperger-syndroom gepest?</i>	38
4.3.3	<i>Waarom worden kinderen met het Asperger-syndroom vaak gepest?</i>	38
4.3.4	<i>Pestsignalen</i>	38
4.4	THEORY OF MIND (TOM)	39
4.4.1	<i>Gevolgen van tekorten in de theory of mind voor het dagelijks leven</i>	39
4.4.2	<i>Strategieën voor het verbeteren van TOM-vaardigheden</i>	41
4.5	SPECIALE INTERESSES	42
4.5.1	<i>De ontwikkeling van speciale interesses</i>	43
4.5.2	<i>Soorten interesses</i>	43
4.5.3	<i>De functie van de speciale interesse</i>	44
4.6	TAAL EN SPRAAK	46
4.6.1	<i>Onderzoekers naast elkaar</i>	46
4.6.2	<i>Sterke en zwakke kanten op taalgebied</i>	47
4.7	COGNITIEVE VAARDIGHEDEN	48
4.7.1	<i>Vaardighedenprofiel op basis van intelligentietests</i>	48
4.7.2	<i>Leervaardighedenprofiel op school</i>	49
5.	PLAN VAN AANPAK	51
5.1	INLEIDING	51
5.2	HOE GAAN WE AAN DE SOCIALE VAARDIGHEDEN VAN TOM WERKEN?	51
5.2.1	<i>Groepsbegeleiding</i>	51
5.2.2	<i>Groepsbegeleiding door middel van het babbelspel</i>	52
5.2.3	<i>Individuele begeleiding</i>	53
5.2.4	<i>Individuele begeleiding door middel van Kids'Skills</i>	53
5.3	HANDELINGSPLAN TOM	55
5.4	PLANNING	58
6.	UITWERKING VAN DE BEGELEIDING	61
6.1	OPVALLENDHEDEN BIJ HET BABBELSPEL	61
6.1.1	<i>Observaties</i>	61
6.1.2	<i>Kernpunten observaties</i>	63
6.2	OPVALLENDHEDEN BIJ KIDS'SKILLS	64
6.2.1	<i>Gesprekken met Tom (soms na observatie)</i>	64
6.2.2	<i>Opvallendheden tijdens gesprekjes</i>	66
7.	RESULTATEN	67

7.1	RESULTATEN VAN HET BABELSPEL	67
7.1.1	Resultaten uit observaties	67
7.1.2	Gesprek met ouders Tom	69
7.1.3	Gesprek leerkracht Mark	70
7.2	RESULTATEN VAN KIDS'SKILLS	70
7.2.1	Gesprek met Tom	70
7.2.2	Gesprek met leerkracht Mark	70
7.2.3	Gesprek met leerkracht Bibi	71
7.2.4	Gesprek met ouders Tom	71
7.2.5	Eigen evaluatie op Kids'Skills	72
7.2.6	Resultaat in het algemeen	72
8.	CONCLUSIES	73
8.1	ANTWOORD OP DE HOOFDVRAAG	73
8.2	ANTWOORD OP DE DEELVRAGEN	74
9.	EVALUATIE	83
	LITERATUURLIJST	86
BIJLAGE 1.	OBSERVATIES TOM	87
BIJLAGE 1.1	OBSERVATIE 09-02-2011 09.00 UUR TOT EN MET 10.15 UUR	87
BIJLAGE 1.2	OBSERVATIE 11-02-2011 08.30 UUR T/M 10.00 UUR	88
BIJLAGE 1.3	OBSERVATIE 18-02-2011 08.30 T/M 10.00 UUR	90
BIJLAGE 1.4	OBSERVATIE 28-02-2011 13.15 UUR T/M 15.15 UUR	91
BIJLAGE 1.5	OBSERVATIE BABELSPEL 13-03-2011 10.15 UUR T/M 11.30 UUR	95
BIJLAGE 1.6	OBSERVATIE BABELSPEL 15-03-2011 10.15 UUR T/M 11.30 UUR	95
BIJLAGE 1.7	OBSERVATIE KIDS'SKILLS 17-03-2011: 08.30-10.00	96
BIJLAGE 1.8	OBSERVATIE BABELSPEL 23-03-2011 10.15 UUR T/M 11.30 UUR	97
BIJLAGE 1.9	OBSERVATIE KIDS'SKILLS 25-03-2011: 08.30-10.00	98
BIJLAGE 1.10	OBSERVATIE BABELSPEL 30-03-2011 10.15 UUR T/M 11.30 UUR	98
BIJLAGE 1.11	OBSERVATIE KIDS'SKILLS 01-04-2011: 08.30-10.00	99
BIJLAGE 1.12	OBSERVATIE BABELSPEL 6-04-2011 10.15 UUR T/M 11.30 UUR	100
BIJLAGE 1.13	OBSERVATIE KIDS'SKILLS 08-04-2011: 08.30-10.00	101
BIJLAGE 1.14	OBSERVATIE BABELSPEL 13-04-2011 10.15 UUR T/M 11.30 UUR	102
BIJLAGE 1.15	OBSERVATIE KIDS'SKILLS 15-04-2011: 08.30-10.00	104
BIJLAGE 1.16	OBSERVATIE BABELSPEL 20-04-2011 10.15 UUR T/M 11.30 UUR	105
BIJLAGE 1.17	OBSERVATIE KIDS'SKILLS 22-04-2011: 08.30-10.00	106
BIJLAGE 1.18	OBSERVATIE BABELSPEL 27-04-2011 10.15 UUR T/M 11.30 UUR	107
BIJLAGE 1.19	OBSERVATIE KIDS'SKILLS 29-04-2011: 08.30-10.00	108

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd door Petri van Meijl, als eindopdracht voor de Master Sen¹ Opleiding tot Remedial Teacher.

Na mijn afstuderen in 2008 aan de PABO heb ik 2 jaar vervangen. Tijdens deze jaren heb ik ontzettend veel geleerd. Ik ben verschillende soorten scholen en onderwijs tegen gekomen. Er waren leuke klassen en minder leuke klassen, kinderen die alles konden en kinderen met problemen. Mijn hart ging uit naar vooral deze kinderen.

Ik merkte dat ik vooral graag bezig was met de kinderen die problemen hadden. Het gaf mij veel meer voldoening als ik een kind met leerproblemen iets kon leren.

In mei 2010 heb ik dan ook besloten dat ik een eigen praktijk voor remedial teaching op wilde zetten. Dit plan ben ik uit gaan werken en vanaf september 2010 heb ik mijn eigen praktijk. Om mijn kennis uit te breiden en om me te kunnen registreren bij het LBRT², ben ik ook de opleiding Master Sen tot Remedial Teacher gaan volgen.

Tijdens dit onderzoek heb ik veel hulp gehad van mijn praktijkschool, in het bijzonder van Meester Mark en Juffrouw Bibi. Ook de ouders van Tom en Tom zelf, stonden open voor mijn onderzoek. Ze gaven eerlijke reacties en kwamen zelfs met aanvullingen.

Vanuit de opleiding ben ik bijgestaan door Anne, Anke en Marian. Zij waren mijn critical friends. Met vragen kon ik altijd bij hen terecht. Als laatste heb ik ook veel hulp gehad van Bram Rooijackers, onze onderzoeksbegeleider van de opleiding.

Graag wil ik hen allen bedanken voor de tijd en aandacht die ze in mijn meesterstuk en onderzoek gestoken hebben.

Petri van Meijl

Juni 2011

---

¹ Sen Special Educational Needs

² LBRT Landelijke Beroepsvereniging voor Remedial Teachers

1. Inleiding, aanleiding en probleemstelling

1.1 Inleiding

Voor u ligt mijn meesterstuk over Tom, een jongen met het Syndroom van Asperger. In dit meesterstuk ga ik u wat meer over het syndroom van Asperger en over Tom vertellen.

Het syndroom van Asperger is een pervasieve ontwikkelingsstoornis. Met een pervasieve ontwikkelingsstoornis bedoelen we een ontwikkelingsstoornis die sterk doordrongen is in het leven van iemand, in dit geval Tom.

Kenmerken van het syndroom zijn onder andere beperkingen in de sociale interacties en een beperkt repertoire aan interesses en activiteiten. Meer informatie over het syndroom van Asperger kunt u vinden in hoofdstuk 4: theoretisch kader.

Na deze korte uitleg over het syndroom van Asperger, kunt u in dit hoofdstuk de aanleiding en probleemstelling verwachten. Bij de probleemstelling ga ik in op een hoofdvraag en deelvragen. Ik sluit dit hoofdstuk af met een korte uitleg over wat er in de andere hoofdstukken te vinden is.

1.2 Aanleiding

1.2.1 Algemene informatie over Basisschool de Boogurt

Basisschool de Boogurt is een school van ongeveer 300 leerlingen in het centrum van Budel. De school biedt geen speciaal onderwijs aan, maar is wel in het bezit van een rugzakbegeleidster.

In het schoolplan van Basisschool de Boogurt, is terug te vinden, dat zij graag alle kinderen met zorg willen behandelen. Alle kinderen krijgen gelijke kansen, mits dit de ontwikkeling van de rest van de klas niet schaadt. Hier wordt mee bedoeld, dat als een kind niet meer mee kan draaien in de klas, er gekeken wordt voor andere oplossingen.

Zo zijn er een aantal rugzakleerlingen. De school krijgt extra geld voor deze leerlingen om extra hulpmiddelen en begeleiding in te zetten. Doel hiervan, de kinderen zolang mogelijk binnen het regulier onderwijs houden. Pas als het echt niet anders kan, wordt er een aanvraag tot speciaal basisonderwijs ingediend.

1.2.2 Waarom Tom?

In september 2010 ben ik begonnen met de opleiding tot Remedial Teacher. Gedurende mijn opleiding, heb ik stage gelopen in mijn eigen praktijk: RT de Wegwijzer en op basisschool de Boogurt.

Sinds januari heeft Tom een rugzakje gekregen. Echter, door het tekort aan rugzakbegeleiders op basisschool de Boogurt kon er niet meteen begonnen worden met extra hulp. Ze hebben toen aan mij gevraagd of ik de rugzakbegeleiding van Tom op me wilde nemen. Ik vond dit een enorme uitdaging en heb dan ook meteen ja gezegd.

Tom heeft het syndroom van Asperger. Hier heb ik in mijn onderwijscarrière natuurlijk al wel het één en ander over gehoord, echter nog nooit mee gewerkt. Een mooi onderwerp voor mijn meesterstuk en een mooie kans om meer te weten te komen over de begeleiding van Aspergerkinderen, waar ik in de toekomst, wellicht vaker mee zal werken.

1.3 Probleemstelling

1.3.1 Welke problemen zijn er?

Tom is een jongen met het Asperger-syndroom. Hij valt erg op met zijn gedrag in de klas. Hij is erg beïnvloedbaar, andere kinderen weten dit, en maken hier wel eens gebruik van.

Bij het samen werken, samen spelen speelt Tom vaak de baas. Hij praat andere kinderen als het ware omver. Hij praat er doorheen en alleen zijn antwoord is vaak goed genoeg.

Tom geeft zelf aan dat hij niet goed samen kan werken en spelen. Vooral buiten gaat het nogal eens fout. Hij wil graag leren hoe hij vrienden kan maken en hoe hij met andere kinderen om moet gaan.

Tom heeft vooral begeleiding nodig op het sociale gebied: vrienden maken en behouden, leren zichzelf netjes uit te drukken, leren adequaat te reageren in situaties, meningen van anderen respecteren en begrijpen.

1.3.2 Onderzoeksvraag

Om erachter te komen wat ik nou precies wilde gaan onderzoeken, heb ik een onderzoeksvraag opgesteld:

Hoe kunnen we Tom vaardigheden bijbrengen, die ervoor zorgen dat hij socialer wordt in de omgang, als we kijken naar het vrienden maken en het omgaan met sociale situaties?

1.3.3 Deelvragen

Om achter het antwoord op de hoofdvraag te komen heb ik een aantal deelvragen opgesteld:

- Welke vaardigheden / kwaliteiten heeft Tom al, volgens zichzelf, volgens de ouders, volgens de leerkracht, volgens mij?
- Hoe gaat Tom nu met andere kinderen en de leerkracht om in de klas en buiten de klas?
- Welke vaardigheden wil Tom graag leren?
- Welke vaardigheden moet Tom volgens de leerkracht en volgens mij leren?
- Hoe kan ik Tom deze vaardigheden aanleren?
- Hoe kunnen deze vaardigheden getoetst worden?

1.4 Hoe is mijn onderzoek ingedeeld

In hoofdstuk 1 heeft u kunnen zien hoe ik tot de aanleiding en probleemstelling van mijn onderzoek ben gekomen. Ook heb ik in dit hoofdstuk een hoofdvraag en deelvragen opgesteld. In de komende hoofdstukken ga ik met deze informatie aan de slag.

Hoofdstuk 2 gaat over de onderzoeksmethodologie. Er wordt ingegaan op de onderzoeksvorm en de onderzoeksgroep van mijn meesterstuk. Ook wordt er gekeken naar de triangulatie, naar het uitwerken van resultaten en naar de ethische kwesties.

Tom is degene die centraal staat in hoofdstuk 3. In dit hoofdstuk ga ik u uitgebreid laten zien wie Tom nu eigenlijk is, hoe hij ervoor staat op school en wat de problemen zijn waar Tom en de leerkrachten tegen aan lopen.

In hoofdstuk 4 krijgt u een theoretisch kader. In dit theoretisch kader ga ik in op het Asperger-syndroom. Naast wat algemene informatie komt plagen en pesten, sociaal inzicht en vriendschap en theory of mind aan bod. Ook wordt er ingegaan op speciale interesses en problemen bij de verschillende schoolvakken.

Hoofdstuk 5 beschrijft de aanpak van het probleem. Er wordt een handelingsplan opgesteld naar aanleiding van de gelezen theorie. Dit handelingsplan wordt uitgevoerd en de sessies geobserveerd en geëvalueerd.

De resultaten kunt u terugvinden in hoofdstuk 6. In hoofdstuk 6, wordt benoemd of de methode beschreven in hoofdstuk 5 succes heeft gehad en hoe deze methode eventueel anders ingezet kan worden.

In hoofdstuk 7 vindt u mijn conclusie. Hierin worden mijn hoofd- en deelvragen beantwoord.

Hoofdstuk 8 is de evaluatie. Ik ga hier na wat het onderzoek heeft opgeleverd voor de school, voor Tom en voor mij. Ook geef ik aan hoe een volgende onderzoeker of begeleider verder zou kunnen gaan.

Mijn meesterstuk wordt afgesloten met een literatuurlijst en bijlagen. In de literatuurlijst staat vermeld welke bronnen ik gebruikt hebt. In de bijlagen zijn onder andere de gehele observaties terug te vinden.

Voordat ik u meer informatie ga geven over Tom en het syndroom van Asperger, laat ik u in het volgende hoofdstuk eerst zien, hoe mijn onderzoek opgebouwd is.

2. Onderzoeksmethodologie

Uit hoofdstuk 1 is gebleken, dat ik ga werken met Tom, een jongen met Asperger. Om u duidelijkheid in mijn werkstuk te geven, ga ik eerst in op de onderzoeksmethodologie die ik heb toegepast in mijn werkstuk.

Ik ga u vertellen over de onderzoeksvorm, de onderzoeksgroep en de betrokkenen. Ook laat ik u weten hoe ik triangulatie heb toegepast. Het hoofdstuk wordt afgesloten met het uitwerken van resultaten en ethische kwesties.

2.1 Inleiding op de onderzoeksmethodologie

Onderzoeken is een zoekproces gebaseerd op denken, intuïtie en creativiteit, waarin op een systematische manier gegevens worden verkregen, gebruikt en geanalyseerd, met als doel kennis te verzamelen. (Migchelbrink, 2008).

Voor het onderzoek is een onderzoekende houding nodig, deze behoort tot het professionele gedrag van de leerkracht.

Harinck (2007) onderscheidt drie aspecten van de onderzoekende houding:

- Nieuwsgierigheid: ontdekken dat je iets niet weet en het best zou willen weten;
- Sensitief zijn voor signalen: reflectie op de signalen helpt om meer zicht te krijgen in de aard en de achtergronden van een signaal;
- Het leren plaatsen van vraagtekens bij het vanzelfsprekende, het alledaagse.

2.2 Onderzoeksvorm

Voor dit onderzoek is gekozen voor een praktijkonderzoek. Zoals Van der Donk (2010) vermeldt, is een praktijkonderzoek in de school, een onderzoek dat wordt uitgevoerd door leraren. Er wordt antwoord gegeven op vragen die zijn ontstaan in de eigen onderwijspraktijk. Het antwoord op deze vragen zorgt voor een verbetering van deze praktijksituatie.

Het onderzoek wordt uitgevoerd op micro- en mesoniveau. Allereerst wordt er gewerkt met Tom alleen (micro), daarnaast wordt er ook gewerkt met Tom in zijn klassenomgeving (meso). Er is geen controlegroep bij het onderzoek betrokken omdat het probleem een individueel kind betreft.

2.3 Onderzoeksgroep en betrokkenen

Dit onderzoek wordt niet uitgevoerd in een groep leerlingen. Het wordt uitgevoerd met 1 leerling, Tom. Wel zou het onderzoek eventueel gebruikt kunnen worden bij het aanleren van sociale vaardigheden aan andere kinderen met het Asperger-syndroom.

Er zijn veel betrokkenen bij dit onderzoek.

Allereerst Tom en zijn ouders. Ouders weten dat er problemen zijn, ze willen hier dan ook heel graag mee aan de slag. Ook thuis loopt het vaak niet lekker.

Ouders doen mee aan een oudergroep. Daarnaast zijn ze regelmatig op school te vinden.

De klas van Tom speelt ook een grote rol in dit onderzoek. Het is namelijk de bedoeling dat Tom op een andere manier leert omgaan met de kinderen uit zijn klas.

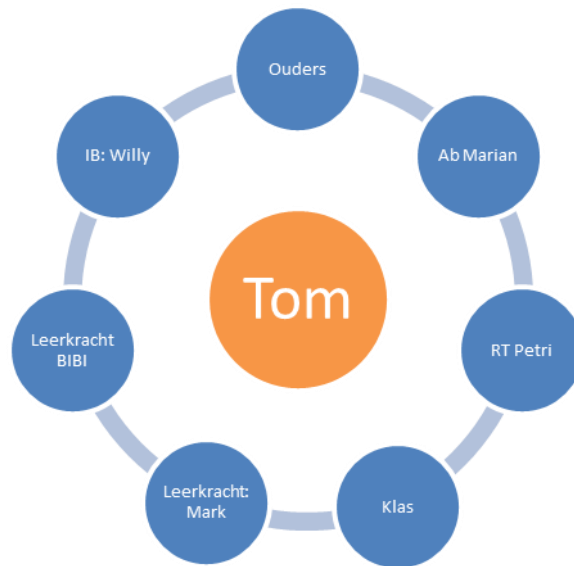
Dan zijn er betrokkenen vanuit de school, de directie, de ib'er, en de leerkrachten van Tom.

Deze leerkrachten worden begeleid en ondersteund door Monique. Zij is een ambulant begeleider, die het behandelplan van Tom opstelt. Daarbij is zij aanwezig tijdens het groot overleg en geeft zij tips om Tom te begeleiden.

Dan sta ik op de lijst. Ik ben degene die Tom gaat onderzoeken en die hem begeleid op school.

Vanuit de opleiding zal Bram Rooijackers me begeleiden bij mijn onderzoek. Daarbij zal mijn onderzoek bekeken worden door medestudenten van de opleiding tot Remedial Teacher.

Zoals te zien is in onderstaande afbeelding, wordt Tom, degene waar mijn onderzoek om draait, omgeven door mensen die van belang zijn om dit onderzoek te laten slagen. Het zijn allemaal mensen die Tom een warm hart toedragen en hem graag willen helpen met zijn problemen. De enige factor die veranderlijk is, is de klas. Hierin zitten kinderen die dit ook al kunnen, maar ook kinderen die dit nog moeten leren.

Figuur 1 Betrokkenen onderzoek Tom

2.4 Triangulatie

Om te zorgen voor een hoge validiteit en betrouwbaarheid ga ik werken met triangulatie. Van der Donk (2010) beschrijft triangulatie als het krijgen van een rijker beeld van de onderwijspraktijk door het gebruikmaken van data uit verschillende bronnen. Zo worden conclusies krachtiger.

Brontriangulatie

Van der Donk (2010) beschrijft brontriangulatie als het verzamelen van data met behulp van verschillende bronnen. Bijvoorbeeld het verzamelen van de meningen van leerling, ouders, leerkracht.

Ook kan je variëren in de literatuur die je gebruikt. Hoe meer verschillende bronnen, hoe sterker een bepaald idee wordt ondersteund.

Methodische triangulatie

Volgens Van der Donk (2010) wordt er bij methodische triangulatie gebruik gemaakt van verschillende methodes.

Door het gebruik van verschillende methodes, worden onderzoeksresultaten krachtiger.

Onderzoekerstriangulatie

Bij onderzoekerstriangulatie geeft Van der Donk (2010) aan dat er wordt samengewerkt met verschillende onderzoekers. Dit kan bijvoorbeeld observeren in een klas zijn, maar kan ook een toets zijn die door verschillende leerkrachten afgenomen wordt.

Als laatste is het ook mogelijk een mix van bovenstaande vormen te gebruiken.

In mijn onderzoek komt vooral de brontriangulatie en de methodische triangulatie aan de orde.

Bij de brontriangulatie maak ik gebruik van de ervaringen en expertises van de ouders van Tom, van Tom zelf, van leerkracht Mark en Bibi, van IB'er Willy en van AB'er Marian. Zij zijn voor mij rechtstreekse bronnen, die contact hebben met Tom. Ook de klas heeft veel contact met Tom tijdens zijn begeleiding. Helaas is het om privacy redenen niet mogelijk om de klas in te zetten voor onderzoeksresultaten.

Daarnaast maak ik gebruik van verschillende literatuur.

Voor het syndroom van Asperger heb ik gekozen voor 3 boeken, die ik gedeeltelijk gebruikt heb bij het theoretisch kader. Dan heb ik theorie gelezen en verwerkt over de methode Kids'Skills en over het babbelspel. Deze theorie komt vanuit boeken, vanuit het spel, en van internet.

Door veel bronnen te gebruiken, wil ik ervoor zorgen, dat mijn onderzoek waardevol en betrouwbaar is.

De methodische triangulatie is terug te vinden in de verschillende methodieken die ik gebruikt heb om achter mijn informatie en data te komen.

Allereerst heb ik door middel van het lezen van het dossier en gesprekken een beeld gekregen van Tom. Daarna ben ik mezelf gaan inlezen in het syndroom van Asperger. Ik heb kennis gemaakt met Tom en met de rest van de klas. Ik heb geobserveerd in de klas en buiten de klas. Deze observaties zijn weer besproken met Leerkracht Mark. Daarnaast heb ik ook gesprekken gevoerd met de ouders van Tom. Deze gesprekken verhelderden het gedrag van Tom thuis. Samen met de AB'er is er een behandelplan en handelingsplan opgesteld. Daarna ben ik wekelijks met Tom aan de slag gegaan. Elke week speelden we het Babbelspel met een groepje kinderen en werkten we samen aan Kids'Skills.

Van deze bijeenkomsten werden observaties gemaakt, die kort besproken werden met de leerkracht. Tijdens het groot overleg zijn deze ook besproken met de ouders van Tom. De resultaten van de behandelingen zijn door mij geëvalueerd en gereflecteerd. Daarbij zijn deze ook bekeken door de leerkrachten en ouders. Zij hebben hier ook hun mening over gegeven.

2.5   Uitwerking resultaten

Om tot goede, duidelijke en concrete resultaten te komen, heb ik ervoor gekozen een enquête af te nemen. Daarbij ben ik gaan observeren in de klas, in groepjes en individueel en heb ik gesprekken gevoerd met de verschillende partijen.

Hieronder vertel ik kort hoe ik deze methodes heb ingezet.

Enquête / vragenlijst

Ik heb een vragenlijst opgesteld. In deze vragenlijst komen alle kwaliteiten uit het kwaliteitspel terug. Deze vragenlijst is ingevuld door 4 componenten: Tom, Leerkracht Mark, ouders en door mij. Deze lijst zet ik in een tabel, waarna ik de resultaten ga vergelijken met elkaar.

In de tabel wordt duidelijk zichtbaar gemaakt welke dingen overeen komen en welke dingen niet. Vanuit deze conclusies wordt aangegeven wat dit betekent voor het onderzoek.

Observaties

Voordat ik ga beginnen met de begeleiding van Tom, is het van belang, dat ik weet hoe hij zich in de klas gedraagt. Hiervoor ga ik observeren. Ik ga observeren tijdens een klassikale les, een werkles, een gymles, een spreekbeurt en tijdens de pauze.

Tijdens deze observaties ga ik vooral letten op Tom. Daarnaast let ik op de interactie tussen Tom en zijn medeleerlingen en tussen Tom en zijn leerkracht. Ik wil proberen te ontdekken, wanneer dat het mis gaat. Met andere woorden, wat is de grens tussen goed en slecht gedrag. Hierbij moet ik erop letten dat dit van twee kanten kan komen: van Tom zijn kant, maar ook van de kant van de klasgenoten.

Na deze startobservaties heb ik iedere week het babbelspel geobserveerd. Tijdens dit spel let ik op de gedragingen van Tom ten opzichte van het spel, ten opzichte van de andere kinderen en ten opzichte van zijn handelingswijze. Ook de sessies met Kids' Skills heb ik geobserveerd.

In deze observaties is vooral terug te vinden wat er tijdens de sessies besproken is en hoe het werken hiermee verliep.

De belangrijkste punten uit de observaties worden als samenvatting weergegeven in mijn meesterstuk. De overige informatie uit de observaties is terug te vinden in de bijlagen,.

Gesprekken

Aan de start van dit onderzoek heb ik met verschillende partijen gesprekken gevoerd. De gegevens die ik heb kunnen meenemen uit deze gesprekken, worden weergegeven tijdens de beginsituatie.

Om goed te kunnen evalueren, heb ik behalve de gegevens van mijn observaties, ook de gegevens uit de eindgesprekken meegenomen. Ik heb gesprekken gevoerd met de ouders van Tom, Tom zelf en met Leerkracht Mark en Bibi.

2.6 Ethische kwesties

Het ethisch handelen van leraren wordt aangegeven in beroepsprofielen, waarin hun taken en bekwaamheden beschreven zijn. Ook zijn er ethische codes die op schoolniveau vastgelegd zijn.

Richtlijnen voor het ethisch handelen (van der Donk, 2010)

Vraag toestemming

Zorg dat de omgeving waarin het onderzoek uitgevoerd wordt op de hoogte is van je plannen. Laat anderen weten wat je gaat onderzoeken en wat de grenzen zijn. Zorg ervoor dat je hierin eerlijk bent en informeer tijdig als plannen gewijzigd worden.

Bij een onderzoek wordt gebruik gemaakt van respondenten. Vraag ook aan hen toestemming en blijf hen zo volledig mogelijk informeren.

Als er leerlingen of eventuele anderen bij het onderzoek betrokken worden, die nog geen 18 zijn, dan zullen de ouders benaderd moeten worden voor het geven van toestemming.

In mijn eigen situatie heb ik ervoor gekozen, dit tegelijkertijd met de leerkracht en ouders te bespreken. Ik heb hiervoor gekozen, omdat ik al bekend was op school, met de leerkrachten, met Tom en met de ouders van Tom. Daarbij was het voor mij erg belangrijk dat alle partijen erachter zouden staan. Dit eerste gesprek, waarbij ik toestemming heb gevraagd, hebben we dan ook vooral besteed aan het bekijken van mogelijkheden voor mijn onderzoek. Tijdens het onderzoek is er na elke behandeling een kort gesprek geweest met de leerkracht. Elke week

heb ik gemaild met leerkrachten en ouders om zo iedereen op de hoogte te houden van de ontwikkelingen. Er zijn andere leerlingen betrokken, in die zin, dat er ook in groepjes gewerkt gaat worden. Deze kinderen komen niet in beeld tijdens het onderzoek. Er wordt alleen naar Tom gekeken. De ouders van de klas waar Tom in zit, zijn op de hoogte van Tom's syndroom. Daarbij weten ze dat ik Tom rugzakbegeleiding geef en dat mijn afstudeeronderzoek op hem gericht is.

Bewaak de vertrouwelijkheid van de data

Gebruik schuilnamen en plaatsen, alleen bij toestemming mogen namen gebruikt worden.

Daarbij ben je er verantwoordelijk voor, dat data die je binnenkrijgt en gebruikt vertrouwelijk zijn. Deze zijn eigendom van je onderzoek en niet van anderen.

Als onderzoeker ben je zelf verantwoordelijk voor het uitgevoerde onderzoek.

Voor de personen die bij het onderzoek betrokken zijn, gebruik ik schuilnamen. Ik heb aan de personen zelf gevraagd welke schuilnamen ik mocht gebruiken. Deze schuilnamen komen doorheen het hele werkstuk terug. De ouders van Tom wilden niet met een schuilnaam benoemd worden, zij worden benoemd met vader en moeder van Tom of als de ouders van Tom.

Als onderzoeker heb ik het recht om op school de gegevens van Tom in te zien. Tom is een leerling met een achtergrond, vandaar dat ik het netter vond om ook hiervoor toestemming te vragen aan de ouders. Zij vonden het gebruiken van informatie geen probleem, maar wilden graag dat ik de informatie op school inzag en deze niet mee naar huis nam.

Tijdens het onderzoek heb ik veel geobserveerd en gesprekken gevoerd. Deze observaties en gesprekken zijn uitgewerkt. Ze staan op school in de map van 'Tom' opgeslagen. Daarbij zitten ze ook in mijn behandelmap. De ouders van Tom vonden dit niet erg, aangezien dit observaties zijn die gemaakt zijn in het kader van mijn onderzoek.

Reflecteer kritisch op keuzes die je maakt

Bij het uitzoeken van onderzoeksmethodes is het belangrijk dat deze verenigbaar zijn met de doelen van het onderwijs en je professioneel handelen. Ook moet je jezelf van te voren goed afvragen welke mogelijke effecten je onderzoek zou kunnen hebben. Probeer ook na te gaan, hoe je gemaakte keuzes, passen bij je eigen morele, ethische en esthetische waarden en normen.

Om mijn onderzoek te laten welslagen, is het van groot belang tijdig goed te reflecteren op keuzes die gemaakt worden. Na elke behandeling, reflecteer ik kort met Tom hoe deze verlopen is. We bespreken waar we een andere keer op gaan letten.

Door het voortdurende contact met leerkracht en ouders zitten we dicht bij elkaar op 1 lijn. Oneffenheden in de behandelingen, kunnen dan ook snel doorgesproken en aangepast worden. Tijdens het onderzoek reflecteer ik niet alleen op mijn keuzes. Ik vraag ook de ouders en leerkrachten hierop te reflecteren. Waar nodig, pas ik aan de hand van hun reflecties mijn keuzes bij.

Uit dit hoofdstuk heb ik geleerd dat het van groot belang is om op een ‘nette’ manier onderzoek te voeren. Niet alleen voor de betrouwbaarheid van de resultaten, ook voor het contact met de betrokkenen is dit belangrijk.

Ze zeggen weleens, “Een goed begin is het halve werk”, maar natuurlijk hoop je ook op goede resultaten en een fijne samenwerking.

In het volgende hoofdstuk ga ik aan de hand van de genoemde bronnen bij triangulatie, jullie wat meer vertellen over Tom, de jongen met het syndroom van Asperger.

3. Wie is Tom?

3.1 Inleiding

In de vorige hoofdstukken is Tom al kort aan bod gekomen. Tom is een jongen met het syndroom van Asperger die in mijn onderzoek centraal staat. In dit hoofdstuk ga ik jullie meer over Tom vertellen. Er komen algemene gegevens aan bod, maar ook schoolgegevens, gegevens uit observaties en uit gesprekken. Met deze gegevens wil ik jullie een compleet beeld van Tom geven. Ik vind het erg belangrijk dat u, als lezer, straks Tom kan herkennen in het theoretisch kader wat in hoofdstuk vier weergegeven wordt.

3.1.1 Informatie uit het leerlingdossier

Voordat ik ben gaan werken met Tom heb ik de mogelijkheid gehad om het leerlingdossier in te zien. Uit het leerlingdossier heb ik onderstaande informatie gehaald.

Tom is een jongen met het Syndroom van Asperger. Hij is dit jaar 11 geworden en zit in groep 7. Tom zit vanaf groep 5 op Basisschool de Boogurt. Achteraf bleek dat Tom ook op zijn vorige school een zorgleerling was. Tijdens de afgelopen 2 schooljaren op basisschool de Boogurt, is gebleken, dat Tom regelmatig sociaal onwenselijk gedrag vertoont.

Enkele voorbeelden hiervan zijn:

- Tom kent geen grenzen als het gaat over grapjes maken;
- Tom weet niet hoe hij om moet gaan met andere leerlingen;
- Vrije situaties tijdens en na school zorgen voor problemen. Vrije situaties na schooltijd komen terug tijdens schooltijd. Het moet vaak op school nog opgelost worden.
- Tom wordt boos als hij les krijgt van een andere leerkracht;
- Reacties geven, geluidjes maken, opzettelijk storen.

Ook in de klas loopt het niet altijd even lekker. In het leerlingdossier komen een aantal vroegere observaties aan bod:

- Concentratie en werkhouding matig;
- Doet goed mee met klassikale uitleg;
- Zelfstandig doet hij niets;
- Taalgebruik ligt erg hoog.

Behalve observaties en verslagen zijn in het leerlingdossier ook de rapporten van Tom te vinden. In dit verslag heb ik het recentste rapport van Tom (november) opgenomen. In het

rapport heb ik een aantal belangrijke punten aangestreept. Enkele van deze punten passen bij het Syndroom van Asperger.

Rapport Basisschool de Boogurt

Naam:	
Groep:	7 uit 7/8
Leerkracht(en):	
Schooljaar:	2010-2011
Periode:	november

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Vanaf het begin van dit schooljaar hebben we het idee dat [naam] het in groep 7/8 goed naar zijn zin heeft. Soms heeft hij het in de klas lastig, bijv. wanneer er iets onverwachts gebeurt of wanneer er vervanging in de klas is. De structuur is dan verdwenen en daar heeft [naam] heel veel moeite mee. Ook is hij op dat moment heel gevoelig voor wat anderen zeggen of doen. Hierdoor doet hij dingen waarvan hij weet dat ze niet kunnen, maar het overkomt hem. Door hier met hem en met de klas over te praten proberen we te kijken hoe we hem hier in de toekomst bij kunnen helpen. Het contact met de leerlingen loopt hierdoor ook niet altijd optimaal, hoe graag hij dat ook zou willen. Met de leerkrachten kan [naam] heel goed overweg. De laatste weken van deze periode lijkt [naam] iets meer rust in zichzelf gevonden te hebben wat hem zeker ten goede komt!

Werkhouding

Wanneer je [naam] tijdens de instructie regelmatig betreft, doet hij heel goed mee en zie je zijn vinger regelmatig in de lucht. Hij is en blijft enorm vlug afgeleid wat niet in zijn voordeel werkt. Zijn concentratie schiet te kort om zijn werk goed op zijn niveau te kunnen maken. Het omschakelen van lessen of op een andere plaats instructie krijgen (bijv. met groep 7 in de koffiekamer) is altijd lastig voor hem. Ook hier hebben we het met hem over en als het goed gegaan is, is hij heel erg trots op zichzelf. [naam] werkt heel veel alleen (op "zijn" plaats in de klas) maar hij wil ook heel graag kunnen samenwerken met een maatje. Dit probeert hij regelmatig maar blijft heel lastig, wat hij ook als teleurstellend ervaart. Over zijn huiswerk (zowel het maak- als leerwerk) zijn we heel erg tevreden. Hier besteed je (samen met je ouders) goed aandacht aan. We hopen dat de perfecte ontwikkeling van de laatste weken doorzet [naam] dat gaan we samen proberen, ok?

Werkverzorging

☐ G ☐ RV ☒ V ☐ A

Het merendeel van de verwerking maakt [naam] op de computer en dat ziet er heel verzorgd uit. Let er wel op [naam] dat je bij het werken op de computer ook regels hebt waar je je aan moet houden. De verzorging van [naam] zijn werkplek laat te wensen over. Er hangt een lijstje wat hij elke dag moet opruimen maar dit vindt [naam] heel erg moeilijk. Daardoor vindt hij het heel erg lastig om de dag erop zijn spullen terug te vinden. Hier heeft [naam] echt hulp bij nodig! Een extra aandachtspunt voor de komende periode wanneer we ook met [naam] rugzakje in de praktijk gaan starten.

Rapport Basisschool de Boogurt

Rekenen		
Inzet	Begeleiding	Waardering
☐ G	☐ EK	☐ G
☒ RV	☐ NB	☒ RV
☐ V	☒ EB	☐ V
☐ A	☐ ILL	☐ A

zijn inzet varieert nog wel eens bij het rekenen. De ene dag gaat alles heel soepel, de dag erna het tegenovergestelde. Hij heeft een gekopieerd boek waarin wij aangeven wat hij per taak moet maken. Regelmatig gebruikt hij een time-timer zodat hij ook weet wanneer wij verwachten dat hij iets af moet hebben. Dit stimuleert hem enorm. Ook hier gaan we zeker de komende periode extra mee werken!

Rekenen CITO		
Toets	Afname	Score
	jan '11	
	juni '11	

Taal		
Inzet	Begeleiding	Waardering
☐ G	☐ EK	☐ G
☐ RV	☒ NB	☐ RV
☒ V	☐ EB	☒ V
☐ A	☐ ILL	☐ A

Probeer tijdens de lessen goed mee te doen want de stof die we daar behandelen komt in de toets altijd terug. In de toets zien we dat je niet alle stof goed beheerst. Jammer want we denken dat je daar beter zou kunnen scoren.

AVI	
Afname	niveau
febr. '11	
juni '11	

Drie Minuten Toets CITO		
Toets	Afname	Score
kaart 1-2-3	febr. '11	
kaart 1-2-3	mei '11	

Rapport Basisschool de Boogurt

Begrijpend lezen		
Inzet	Begeleiding	Waardering
☐ G	☐ EK	☐ G
☐ RV	☒ NB	☐ RV
☒ V	☐ EB	☐ V
☐ A	☐ ILL	☒ A

De toetsen bestaan vaak uit meerkeuzevragen waarbij je moet proberen om, zonder afgeleid te worden, goed geconcentreerd de vragen te maken. Dat vind je nou net super lastig. Probeer bij de volgende toets je helemaal op je toets te richten, wie weet scheelt het!

Begrijpend Lezen CITO		
Toets	Afname	Score
	jan. '11	

Spelling		
Inzet	Begeleiding	Waardering
☒ G	☐ EK	☐ G
☐ RV	☒ NB	☒ RV
☐ V	☐ EB	☐ V
☐ A	☐ ILL	☐ A

Bij de spellingstoetsen zien we dat je een mooie score behaalt. Goed zo! Dit resultaat behaal je doordat je thuis je woordpakketten bestudeert. In je werkboekje wat je op school haalt zien we regelmatig bladzijdes leeg. Wanneer je hier meer aandacht aan zou besteden hoef je thuis niet zoveel te doen. Probeer daar in periode 2 eens aan te werken!

Spelling CITO		
Toets	Afname	Score
	jan. '11	
	juni '11	

Wereldoriëntatie		
Inzet	Begeleiding	Waardering
☐ G	☐ EK	☐ G
☒ RV	☒ NB	☒ RV
☐ V	☐ EB	☐ V
☐ A	☐ ILL	☐ A

De toetsen van het thema "moderne geschiedenis" waren heel pittig. De score die je hier behaalt mag dus gezien worden. Knap gedaan. Vooral omdat je hier ook thuis aandacht aan moet besteden. Ik weet dat je ouders je daarbij helpen, dat vinden we ook heel erg goed, maar misschien moet je proberen om hier ook zelf meer je weg in te vinden.

Rapport Basisschool de Boogurt

Engels		
Inzet	Begeleiding	Waardering
☒ G	☐ EK	☐ G
☐ RV	☒ NB	☒ RV
☐ V	☐ EB	☐ V
☐ A	☐ ILL	☐ A

Een hele mooie score op je rapport. You worked very hard! Probeer ook in de lessen je aandacht bij de Engelse les te houden. Door de uitspraak van die "rare" woorden ben je vlug afgeleid. Maar ook de uitspraak hoort bij de Engelse taal.

Tekenen / Handvaardigheid	Inzet
☐ G ☐ RV ☒ V ☐ A	

Bij de creavakken merken we dat je het lastig vindt om met je werk bezig te blijven. Je hebt oog en oor voor de anderen en niet voor jouw werk. Ook zien we dat je vaak heel vroeg klaar bent waarbij wij denken dat je hier en daar vast nog niets bij had kunnen maken. Het gaat er niet om wie het snelst klaar is

Muzikale Activiteiten	Inzet
☒ G ☐ RV ☐ V ☐ A	

Tjaaa..... daar doen we je zeker een plezier mee, je doet geweldig goed mee, vol enthousiasme en dat zien we heel graag!

Sport en Spel	Inzet
☐ G ☒ RV ☐ V ☐ A	

Je probeert er elke week een sportieve les van te maken. Bij de materiaallessen gaat het altijd goed. Wanneer we een spel spelen merken we dat je dit veel lastiger vindt. Probeer ook dan met het spel bezig te zijn, niet met anderen, maar alleen maar met het spel! Gebeurt er iets wat je niet snapt... vraag het dan rustig na en probeer dan niet heel direct te reageren

In het rapport komen punten terug die ook vermeld stonden in eerdere observaties uit het leerlingdossier. Hieruit kan ik concluderen deze struikelblokken voor Tom niet minder zijn geworden. Denk hierbij aan:

- Concentratie in de klas;
- Omgang met andere kinderen;
- Nieuwe of andere gebeurtenissen, die Tom niet snapt.

Na dit rapport zijn er nog cito's afgenomen in januari. De scores hiervan worden weergegeven door middel van een uitdraai van het leerlingvolgsysteem.

Geboortedatum 12 januari 2000
Groep 7C

NEDERLANDS - AVI

Toetsnaam	Datum	Ind.	Onderdeel	Score	Schaal	DL	DLE	LR%	LR	Nw.	Niv.
AVI	06-10-2008	Ja	AVI-Beheersing	7	-	22	27	123	5	4,1	AVI-7
AVI	06-11-2008	Nee	AVI-Beheersing	9	-	23	37	161	14	4,5	AVI-9
AVI	02-03-2010	Nee	AVI-Beheersing	9	-	37	37	100	0	3,0	AVI-9

NEDERLANDS - CITO Begrijpend lezen

Toetsnaam	Datum	Ind.	Onderdeel	Score	Schaal	DL	DLE	LR%	LR	Nw.	Niv.
LOVS M5	29-01-2009	Nee	Start + Vervolg 1	20	2	25	12	48	-13	1,0	E
LOVS M6	20-01-2010	Nee	Start + Vervolg 2	26	27	35	29	83	-6	2,3	C
LOVS M7	14-12-2010	Nee	Start + Vervolg 2	27	29	44	32	73	-12	1,3	D

NEDERLANDS - CITO Drie-Minuten-Toets

Toetsnaam	Datum	Ind.	Onderdeel	Score	Schaal	DL	DLE	LR%	LR	Nw.	Niv.
B5	08-12-2008	Nee	Kaart 1	84	-	24	28	117	4	3,6	B
			Kaart 2	74	-	24	28	117	4	3,6	B
			Kaart 3	69	-	24	35	146	11	4,1	A
LOVS M6	10-02-2010	Nee	Kaart 1*	104	90	36	45	125	9	4,1	A
			Kaart 2*	94	93	36	47	131	11	3,9	B
			Kaart 3	90	97	36	>55	>153	>19	4,2	A
LOVS M7	09-02-2011	Nee	Kaart 1*	102	89	46	42	91	-4	3,3	B
			Kaart 2*	100	98	46	>53	>115	>7	3,6	B
			Kaart 3	88	96	46	52	113	6	3,7	B
			Kaart 1+2+3	290	96	46	53	115	7	3,7	B

NEDERLANDS - CITO Leestechiek en leestempo

Toetsnaam	Datum	Ind.	Onderdeel	Score	Schaal	DL	DLE	LR%	LR	Nw.	Niv.
2004 M5	05-02-2009	Nee	Leestempo	55	64	26	20	77	-6	2,7	C
2004 E5	03-07-2009	Nee	Leestempo	56	64	30	23	77	-7	2,3	C
2004 M6	01-02-2010	Nee	Leestempo	40	66	36	28	78	-8	2,3	C

NEDERLANDS - CITO Spelling

Toetsnaam	Datum	Ind.	Onderdeel	Score	Schaal	DL	DLE	LR%	LR	Nw.	Niv.
LOVS M5	27-01-2009	Nee	Start + Vervolg 2	44	134	25	33	132	8	4,1	A
LOVS E5	22-06-2009	Nee	Start + Vervolg 1	34	125	30	23	77	-7	1,8	D
LOVS M6	20-01-2010	Nee	Start + Vervolg 2	50	136	35	35	100	0	3,0	B
LOVS E6	22-06-2010	Nee	Start + Vervolg 2	47	137	40	37	93	-3	2,6	C
LOVS M7	14-12-2010	Nee	Start + Vervolg 2	53	143	44	>50	>114	>6	3,5	B

REKENEN/WISKUNDE - CITO Rekenen-Wiskunde

Toetsnaam	Datum	Ind.	Onderdeel	Score	Schaal	DL	DLE	LR%	LR	Nw.	Niv.
LOVS M5	29-01-2009	Nee	Totaal	30	60	25	21	84	-4	2,0	C
LOVS E5	26-06-2009	Nee	Totaal	34	60	30	21	70	-9	1,4	D
LOVS M6	20-01-2010	Ja	Totaal	36	67	35	24	69	-11	1,3	D
LOVS E6	01-07-2010	Nee	Totaal	38	75	40	30	75	-10	1,5	D
LOVS M7	16-12-2010	Nee	Totaal	27	76	44	31	70	-13	0,9	E

Behalve de achterstand op het gebied van gedrag is uit bovenstaande overzicht ook te concluderen dat Tom slechter is gaan scoren op de cito-toetsen. Onder andere bij begrijpend lezen en rekenen / wiskunde scoort hij zwakker. Bij rekenen / wiskunde, scoort hij na 3x D nu een E. Dit wil zeggen, dat zijn ontwikkeling wat betreft het rekenen / wiskunde steeds

zwakker wordt. Hij krijgt een steeds grotere achterstand. Op spelling scoort hij daar en tegen weer beter. Na een C score zit hij nu weer op B.

Tijdens het onderzoek wordt er niet gekeken naar schoolprestaties. Deze schoolprestaties kunnen echter wel een rol spelen in het gedrag van Tom. Het is dus een punt waar tijdens observaties en evaluaties rekening mee gehouden dient te worden.

3.1.2 Gesprekken met leerkracht

Tijdens de kennismaking met Tom heb ik een gesprek gevoerd met de twee leerkrachten van Tom. Uit dit gesprek kwamen de volgende punten naar voren.

Tom wil graag contacten leggen met andere kinderen, dit loopt echter vaak niet vlekkeloos. Hij is hier erg gevoelig voor en kent geen grenzen. Hij is erg beïnvloedbaar, hier wordt door andere kinderen wel eens gebruik van gemaakt.

Tom kan moeilijk om gaan met conflicten. Wanneer iets gebeurt en het wordt besproken, lijkt hij hier niet van te leren of hij kan in ieder geval het geleerde niet nogmaals toepassen.

Ook is Tom op school soms moeilijk te sturen.

Tom is heel gevoelig voor belonen. Hij straalt bij het krijgen van complimentjes of pluimen. Helaas is het voor ons als leerkracht vaak zoeken naar dingen waar we hem mee kunnen complimenteren. Alle ondernomen acties werken, een week, hooguit twee, waarna het weer verzwakt. Dit is geen kwestie van willen, maar van kunnen.

Lichamelijk contact vindt Tom niet altijd fijn. Echter, regelmatig zie je hem aan andere kinderen hangen, of een arm om de schouders hebben. Vaak begint dit goed, maar weet Tom niet van ophouden. Andere kinderen vinden dit niet meer fijn, spreken hem hierop aan en worden boos. Tom kan hier niet mee omgaan. Hij snapt niet waarom het eerst wel mocht en daarna niet meer. Hij blijft doorgaan totdat er ruzie komt.

Tom is erg eerlijk, kan niet liegen. Dit zorgt ervoor dat hij soms dingen verklapt die eigenlijk geheim hadden moeten blijven. Ook maakt hij opmerkingen, die wel eerlijk zijn, maar die andere mensen pijn doen. Hij kan niet met deze gevoelens omgaan en blijft de opmerkingen maken. Hij heeft niet het idee dat hij iets fout doet.

Tijdens de lessen valt op dat Tom een zwakke concentratie en spanningsboog heeft. Hij is snel afgeleid en bij zelfstandige taken komt hij moeilijk aan het werk.

Ook zijn er sociaal-emotionele problemen op school. Als er iets gebeurt in de pauze, moet dit meteen in de klas besproken worden. Het moet voor Tom heel duidelijk zijn waarom dingen juist wel of juist niet mogen.

Tom vertelt op school weleens dat hij gepest wordt. De leerkrachten zien dit vaak niet. Zij geven aan, dat andere kinderen Tom wel eens op proberen te juttten, maar dat dit niet is om Tom te pesten, maar juist om andere kinderen te kwetsen. Tom gaat vaak met deze kinderen mee. Hij kan oorzaak en gevolg van te voren niet zien. Hij doet mee omdat hij meent dat kinderen hem vragen omdat hij aardig is, terwijl ze hem eigenlijk alleen maar gebruiken.

3.1.3 Gesprekken met ouders

Behalve het beeld van de leerkrachten op school is het voor mij ook van belang een beeld te hebben hoe Tom thuis is bij zijn ouders. De ouders van Tom vertellen me dat Tom enigst kind is. Thuis heeft hij regelmatig uitbarstingen. Deze uitbarstingen komen vooral voor, op dagen dat Tom het druk heeft gehad en zijn hoofd als het ware ‘vol zit’. Deze uitbarstingen gaan ook vaak over dingen die Tom niet mag of niet krijgt en wel wil hebben. Hij dramt hier dan over door.

Tom bezit een grote fantasie. In het spelen van deze fantasiespelletjes gaat hij erg ver. Andere kinderen vinden het moeilijk hier mee om te gaan. Tom accepteert het niet als kinderen het anders willen, het spelen moet op zijn manier gaan. Tom moet nog erg groeien in het omgaan met leeftijdgenoten en in het aangaan van contacten.

Thuis speelt Tom vooral in de wereld van gsm's, computers, elektronica. Hij maakt radioshow's, zingt en bereidt zich voor. Wanneer andere kinderen dit niet leuk vinden, hoeven ze eigenlijk al niet meer te komen voor Tom.

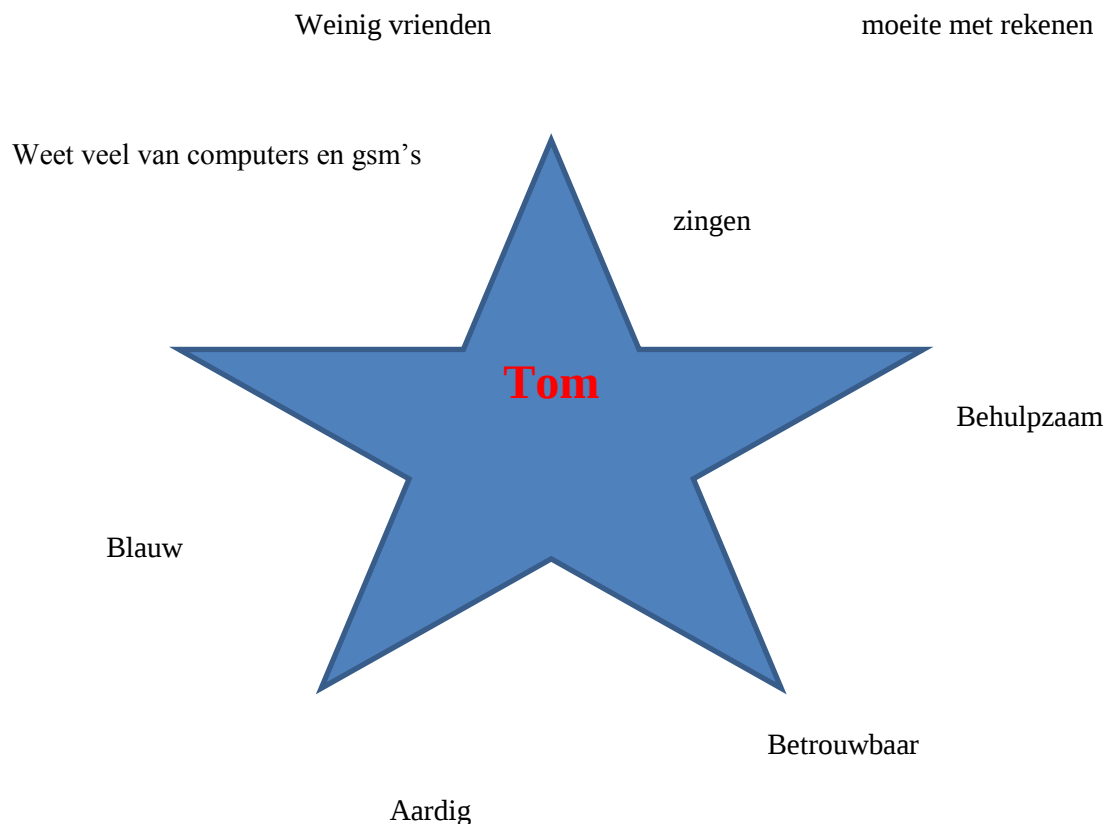
Ouders geven aan dat zij Tom goed kunnen vertrouwen omdat Tom eerlijk is. Dit zorgt echter ook vaak voor gênante situaties, waarin Tom te eerlijk is, en dingen zegt die eigenlijk niet netjes zijn om te zeggen.

Op de vraag, of Tom thuis iets vertelt over pesters, geven de ouders aan dat Tom hier weinig over los laat. Hij vertelt wel vaak dat hij weinig tot geen ‘echte’ vrienden heeft. Pesten horen zij echter weinig. Door de ouders van Tom wordt hierbij wel verteld dat Tom weinig onderscheid maakt tussen plagen en pesten en alles over één kam scheert.

3.1.4 Gesprekken met Tom

Ik vind het heel belangrijk om de leerling waar het om gaat goed te leren kennen. Hiervoor heb ik regelmatig gesprekjes gevoerd met Tom. Ook heb ik hem een aantal opdrachten laten doen. Één van deze opdrachten was, het maken van een ster. Bij elk punt van deze ster moest

hij iets opschrijven, waarvan hij vond dat het bij hem paste. Tom vond dit een lastige opdracht en komt uiteindelijk bij de volgende ster:

Figuur 2: Ster Tom

Wat ik opmerkelijk vind aan deze ster, is dat er 6 positieve aspecten genoemd worden tegenover 2 negatieve aspecten. Ik kan hieruit afleiden dat Tom een goed zelfbeeld heeft. Als ik echter met Tom in gesprek ga, merk ik al gauw dat bij hem het negatieve aspect 'weinig vrienden', erg zwaar weegt. De punten van de ster liggen voor hem niet in verhouding. Zoals Tom zelf zegt: 'Ik ben aardig, betrouwbaar en wil graag andere kinderen helpen, maar toch heb ik weinig vrienden'.

Naar aanleiding van de ster en het gesprek met Tom heb ik ervoor gekozen de zelfbeeldschaal af te nemen. Ik was erg benieuwd hoe hij op deze vragen zou reageren naar aanleiding van zijn reactie op de ster.

Uit deze zelfbeeldschaal blijkt dat Tom 1 punt aangeeft als iets wat hij niet kan, namelijk sporten. De andere punten worden aangegeven met 'dit kan ik', of 'dit kan ik een beetje'. Tom schat zichzelf gemiddeld ten opzichte van de andere leerlingen, maar geeft aan dat hij niet in alle punten nog kan groeien.

Uit de zelfbeeldschaal leid ik af, dat Tom zelfverzekerd is. Hij is zelfs zelfverzekerd op terreinen waar anderen dit vaak niet zijn, namelijk: “Ik zie er leuk uit”.

Tom geeft ook aan dat andere kinderen hem ‘wel aardig vinden’. Desondanks heeft Tom weinig vrienden. In gesprek geeft Tom aan dat hij wel vrienden kan maken, maar ze vaak niet kan behouden. Dit blijkt ook uit het leerlingdossier, waarin aangegeven wordt dat Tom het lastig vindt om met andere kinderen om te gaan. Ook de ouders laten dit terug komen in hun verhaal: ‘Veel kinderen willen wel even de zin van Tom doen, maar daarna willen ze zelf kiezen. Dit vindt Tom niet goed, waardoor andere kinderen niet meer terug willen komen om te spelen.’

Bijlage 5

Zelfbeeldschaal

N

Datum: 28-06-11

	Ga je nog vooruit?				In vergelijking met de rest van de klas ben ik ...				
	ja	nee	Ik ga wel vooruit	Dat blijft zo	5 zeer goed	4 bij de besten	3 beter dan gemiddeld	2 gaat wel	1 niet zo goed
Ik ben goed in sport		X	X						X
Ik leer snel	X	X	X					X	
Ik maak makkelijk vrienden	X	X		X					X
Ik zie er leuk uit	X			X	X				
Ik kan goed met de leraar opschieten	X			X	X				
Ik kan goed doorwerken	X	X	X					X	
Ik ben behulpzaam	X		X	X					
Ik ben vaak blij	X			X	X				
Ik haal goede cijfers	X	X	X				X		
Ze vinden mij wel aardig	X			X		X			

Figuur 3: Zelfbeeldschaal

3.1.5 Observaties

Voordat ik met Tom aan het werk ben gegaan heb ik enkele lessen geobserveerd.

Mijn observaties zijn terug te vinden in bijlage 1: Observaties Tom. Hieronder een korte opsomming van de belangrijkste punten.

Observatie 9-2-2011

- Praat overal doorheen, eist aandacht, wanneer hij deze niet krijgt loopt hij naar de juf (vraag vergeten)
- Maakt fantasietekening: gebruikt moeilijke woorden en echte personages uit het dagelijkse leven;
- Snapt niet dat tekening andere pijn kan doen. Hij verandert de tekening wel, maar doet dit volgens mij omdat het gevraagd wordt.

Observatie 11-02-2011

- Werkt geconcentreerd zolang ik bij hem zit. Als ik wegloop, kijkt hij rond;
- Grijpt alle kansen aan op rond te lopen (papiertje weggooien, slijpen, enzovoort.)
- Tom is erg aanwezig bij gesprekken of verjaardagen: hard zingen, meebewegen, meetikken enzovoort.

Observatie 18-02-2011

- Praten over gebeurtenis. Welke andere oplossingen zijn er?
- Straalt bij het krijgen van een compliment;
- Heeft geen strategie voor het opruimen van zijn kastje;
- Grijpt alle papieren aan om op en neer te blijven lopen.

Tijdsteekproef 28 februari 2011

Categorie	Aantal gedragingen	Procenten
Taakgericht	30	50%
Kijken	20	33,3%
Storen	2	3,3%
Lopen	2	3,3%

Anders	6	10%
Totaal	60	100%

Uit bovenstaande tabel kan opgemaakt worden dat Tom tijdens een les van 20 minuten 50% dus 10 minuten taakgericht bezig is geweest. De andere 10 minuten heeft hij voornamelijk gevuld met kijken.

Met bovenstaande observaties, kan ik eerdere observaties uit het leerlingdossier vergelijken. Wat opvallend is, is dat er een aantal punten terug komen.

Denk hierbij aan:

- Omgang met anderen
- Concentratie en werkhouding

Ook worden punten die zijn aangekaart door de ouders, leerkracht en Tom zelf versterkt.

Ik concludeer hieruit dat de mensen om Tom heen, veelal de zelfde gedachten hebben als het om Tom gaat. Voor het welslagen van het onderzoek is dit erg prettig. De betrokken partijen zien de problemen en willen er graag aan mee werken, deze te verminderen.

3.2 Welke problemen zijn er?

Tom is een jongen met het Asperger-syndroom. Hij valt erg op met zijn gedrag in de klas. Hij is erg beïnvloedbaar, andere kinderen weten dit, en maken hier wel eens gebruik van.

Bij het samen werken, samen spelen speelt Tom vaak de baas. Hij praat andere kinderen als het ware omver. Hij praat er doorheen en alleen zijn antwoord is vaak goed genoeg.

Tom geeft zelf aan dat hij niet goed samen kan werken en spelen. Vooral buiten gaat het nogal eens fout. Hij wil graag leren hoe hij vrienden kan maken en hoe hij met andere kinderen om moet gaan.

Tom heeft vooral begeleiding nodig op het sociale gebied: vrienden maken en behouden, leren zichzelf netjes uit te drukken, leren adequaat te reageren in situaties, meningen van anderen respecteren en begrijpen.

De informatie over Tom is belangrijk tijdens het lezen van de theorie in het volgend hoofdstuk. Waarschijnlijk zullen er verschillende overkoepelingen zijn. Daarbij is het goed om met een beginsituatie in het hoofd theorie te gaan bekijken.

Deze theorie gaat namelijk in op de problemen van Tom. Daarbij is de theorie en de beginsituatie de basis van het behandelplan en de uitwerking van dit onderzoek.

4. Theoretisch kader: Asperger-syndroom

Uit voorgaande hoofdstukken is gebleken dat Tom het syndroom van Asperger heeft. Tom zelf is in het vorige hoofdstuk al uitgebreid besproken. Nu is het tijd om u wat meer te laten weten over het syndroom van Asperger. Allereerst wordt u duidelijk gemaakt wat het syndroom van Asperger is. Daarna wordt er iets verteld over het sociale inzicht en vriendschappen, plagen en pesten, TOM (Theory of Mind). Als laatste komen speciale interesses en cognitieve vaardigheden aan bod.

4.1 Wat is het Asperger-syndroom?

Aan het einde van de twintigste eeuw is de naam het Asperger-syndroom verschenen, afgeleid van de Weense Kinderarts Hans Asperger. Deze kinderarts was erg geboeid door kinderen met een autistische persoonlijkheidsstoornis.

Hans Asperger (Attwood, 2008) merkte onderstaande problemen en vaardigheden op:

- Achterstand in de sociale ontwikkeling en sociaal inzicht;
- Vrienden maken is erg moeilijk, worden vaak geplaagd door andere kinderen;
- Vertonen van tekorten met betrekking tot verbale en non-verbale communicatie;
- Ouwelijk taalgebruik, afwijkingen in klemtoongebruik, toonhoogte en spraakritme;
- Grammatica en woordenschat is in orde, echter ze zijn minder goed in staat om een gesprek te voeren;
- Beperkingen in het uiten van en omgaan met gevoelens en emoties.
- Neiging tot het rationaliseren van gevoelens;
- Onderontwikkeld inlevingsvermogen;
- Egocentrische behoefte om constant met een bepaald onderwerp of interesse bezig te zijn;
- Moeite om de aandacht erbij te houden in de klas;
- Leerproblemen;
- Deze kinderen zijn minder zelfredzaam, organisatorisch veel hulp nodig;
- Opvallende houterige motoriek en coördinatieproblemen;
- Extreme gevoeligheid voor bepaalde geluiden, geuren, tastprikkelers of aanrakingen;

Hij (Attwood, 2008) geeft aan dat Hans Asperger de stoornis beschouwde als een persoonlijkheidstype waarin weinig verandert door het leven heen.

Wanneer de diagnose Asperger-syndroom gesteld wordt, gaan ouders vaak terug kijken naar de stamboom van de familie. Onderzoek heeft aangetoond, dat 46% van de eerstegraadsverwanten van een kind met Asperger, een vergelijkbaar vaardigheden- en gedragsprofiel heeft. Vaak wel in mildere vorm, er wordt dan gesproken van een persoonlijkheidsbeschrijving.

4.2 Sociaal inzicht en vriendschap

Attwood (2008) geeft aan een methode te hebben bedacht, waarbij kinderen met het Asperger-syndroom, geen last meer hebben van hun kenmerken.

Het enige wat ouders moeten doen, is het kind alleen in zijn slaapkamer laten, alle symptomen van het Asperger-syndroom zijn dan verdwenen.

4.2.1 Alleen zijn

Als een kind alleen is heeft het:

- Geen kwalitatieve beperkingen in de sociale interactie → zijn er 2 voor nodig;
- Geen eigenaardigheden in de spraak en taal → niemand om mee te praten;
- Geen commentaar op het lang of intens bezig zijn met zijn speciale interesse;
- Tijd om bij te tanken;
- Minder last van zintuiglijke overgevoeligheid → leren gaat beter;
- Geen last van veranderingen → vaste opstelling in eigen kamer;

Kinderen met het syndroom van Asperger, zijn ook graag alleen, omdat het verwerken van sociale signalen langzamer gaat. Dit zorgt ervoor dat ze het gesprek niet meer bij kunnen benen als er meerdere gesprekspartners zijn. Ze lopen dan kans te blunderen of trekken zich terug.

4.2.2 Onderzoek naar de sociale vaardigheden

Alle diagnostische criteria zijn het erover eens. Belangrijkste kenmerk van het Asperger-syndroom is een kwalitatieve beperking in de sociale interactie. Daarbij wordt ook de afwezigheid van sociale of emotionele wederkerigheid en het onvermogen met leeftijdsgenoten tot passende relaties te komen, genoemd.

Er zijn nog geen gestandaardiseerde test om bovenstaande te onderzoeken. Op dit moment is het afhankelijk van het subjectieve oordeel van de hulpverlener. De hulpverlener moet daarom

ruime ervaring hebben met betrekking tot de sociale ontwikkeling van kinderen in het algemeen.

Om te observeren, creëert de hulpverlener een sociale situatie waarin gestructureerd en ongestructureerd gewerkt en gespeeld wordt met het kind. Daarnaast is er een gesprek waarin onderwerpen als vriendschap, sociale ervaringen en sociale vaardigheden besproken worden. De onderzoeker bekijkt ook in hoeverre het kind zich bewust is van de sociale omgangsregels in diverse situaties.

Het onderzoek wordt gebruikt om de diagnose te bevestigen of te verwerpen, maar ook om als uitgangspunt te gebruiken voor trainingen. Zo kan de vooruitgang gemeten worden.

Kinderen en volwassenen met Asperger verwarren vriendelijkheid soms met vriendschap en zien vrienden soms als een soort apparaten waar je op moet kunnen vertrouwen.

Jonge kinderen met het Asperger-syndroom zijn sociaal onhandig. Ze houden zich niet aan de gebruikelijke regels van vriendschap, zoals delen, wederkerigheid en samenwerking, waardoor andere kinderen er niets aan vinden om met ze te spelen.

Daarbij worden leeftijdsgenoten het snel beu als er telkens gespeeld moet worden met hetzelfde. De fantasieën van 2 kinderen liggen dan mijlenver uit elkaar.

4.2.3 De motivatie tot vriendschap

Volgens Attwood (2008) zijn er 5 fasen in de motivatie tot vriendschap bij een kind met het syndroom van Asperger.

Belangstelling voor de fysieke wereld

Jonge kinderen, op de peuterspeelzaal en in de kleutergroepen van de basisschool, zijn vaak niet geïnteresseerd in de bezigheden van leeftijdgenootjes. Ze hebben het te druk met het ontdekken van de fysieke wereld. Denk hierbij aan het zoeken naar beestjes, kijken naar wolken enzovoort. Aan leeftijdgenootjes hebben ze niets, die weten het antwoord op hun vragen niet, soms zoeken ze dan contact met volwassenen.

Behoeft om met andere kinderen te spelen

Vanaf groep 3, merkt het kind met het Asperger-syndroom dat ander kinderen samen plezier hebben. Vanaf dan willen ze zelf ook graag meedoen en hetzelfde plezier ervaren.

In deze periode worden kinderen zich vaak bewust van het anders zijn. Ze willen hetzelfde maar kunnen dit vaak niet. Het optimisme over vriendschap kon omslaan in achterdocht. Het kind kan dan niet meer onderscheiden of iets per ongeluk of opzettelijk was. Kinderen met het Asperger-syndroom hebben een beperkte theory of mind. Dit wil zeggen, dat ze moeite hebben om zich te verplaatsen in het denken, voelen, weten of vinden van anderen.

De eerste vriendschappen

Aan het einde van de basisschool, begin middelbare school worden door Aspergerkinderen soms alsnog echte vriendschappen ontwikkeld. Na verloop van tijd zijn ze niet meer interessant genoeg, omdat ze de neiging hebben veel de baas te spelen of omdat ze een te starre opvatting over vriendschap hebben.

Het kan ook voorkomen, dat kinderen die van nature vriendelijk, begripvol en moederlijk zijn, zich aangetrokken voelen tot kinderen met het Asperger-syndroom. Zij kunnen goed met hun gedrag overweg en zelfs een aantal jaren bevriend zijn.

Dan zijn er nog de vriendschappen met een kind dat ook sociaal geïsoleerd is. De vriendschap is dan eerder functioneel en praktisch. De kinderen ruilen spullen en wisselen kennis uit.

Een partner zoeken

Als mensen met het syndroom van Asperger ouder worden, willen ze graag meer dan platonische vriendschappen. Ze willen graag verkering en uiteindelijk een levenspartner. Ze zoeken iemand die hen begrijpt, die emotionele ondersteuning en begeleiding kan bieden in de sociale wereld, iemand die tegelijk ‘moederfiguur’ en mentor is.

Partner worden

Als een mens met het Asperger-syndroom een partner heeft gevonden, is het van belang om samen in relatietherapie te gaan. Dit kan ervoor zorgen dat de ongebruikelijke relatie een succes wordt.

4.2.4 Het nut van vriendschap

Het hebben van vrienden kan ervoor zorgen dat stemmingsstoornissen voorkomen worden. Kinderen zonder vrienden, hebben een grotere kans op een achterstand in of problemen met de sociale en emotionele ontwikkeling, een gering gevoel van eigenwaarde en angst en depressie op volwassen leeftijd.

Ook kunnen vrienden helpen bij het oplossen van problemen. Je weet dat je er niet alleen voor staat en bent daardoor sterker. Het ontwikkelen van interpersoonlijke vaardigheden zorgt ook voor succes in partnerrelaties op latere leeftijd.

4.3 Plagen en pesten

4.3.1 Wat is pesten?

Pesten wordt door verschillende onderzoekers op verschillende manieren geschreven. Ik heb gekeken naar de beschrijving van Attwood (2010). Bij pesten is er sprake van een machtsverschil. Het is de bedoeling om iemand te beschadigen (fysiek en emotioneel) en een doelwit te creëren dat van streek is.

Pesten gebeurt meestal in het bijzijn van leeftijdgenoten of andere omstanders. Er zijn verschillende soorten pesten, de meest voorkomende zijn:

- Verbale of fysieke confrontatie en intimidatie;
- Mishandeling en vernieling van persoonlijke eigendommen;
- Vernederende gebaren of opmerkingen.

Ook zijn er vormen, die subtieler zijn, maar evengoed akelige gevolgen hebben:

- Spullen afpakken;
- Kwaadaardige roddels verspreiden;
- Sociaal isolement, doodzwijgen;
- Pesten door familieleden;
- Pesten door leerkracht.

Wanneer volwassenen het kind met het Asperger-syndroom pesten, hebben andere kinderen het idee dat dit mag, en dat het niet verkeerd is dat ze iemand pesten op wat voor manier dan ook.

Juist kinderen met het Syndroom van Asperger worden er vaak ingeluisd. Ze zijn sociaal vaak naïef en te goed van vertrouwen. Daarbij willen ze graag bij de groep horen en doet ze wat er van ze gevraagd wordt.

Ook worden ze geplaagd als de leerkracht het niet ziet. Ze ontploffen, en de leerling met Asperger krijgt op zijn kop. Dit omdat de leerkracht niet weet wat er aan vooraf is gegaan.

4.3.2 Hoe vaak worden kinderen met het Asperger-syndroom gepest?

Attwood (2010) geeft aan dat kinderen met Asperger minstens 4x zoveel worden gepest als kinderen zonder het Asperger-syndroom. Daarbij gaf 90% van de moeders aan dat hun kinderen gepest werden.

De vormen die voorkwamen waren vooral het doodzwijgen, mishandeling, niet-seksuele mishandeling op de geslachtsdelen.

Aangezien pesten vaak niet gemeld wordt, is er een grote kans, dat kinderen met Asperger, nog veel vaker gepest worden.

4.3.3 Waarom worden kinderen met het Asperger-syndroom vaak gepest?

Attwood (2010) beschrijft 2 doelwitten bij het pesten: passieve en provocerende.

Passieve doelwitten zijn kinderen die fysiek zwakker zijn, die angstig zijn in sociale situaties. Ze hebben een gering gevoel van eigenwaarde en weinig zelfvertrouwen. Beschrijving doet denken aan de passieve persoonlijkheid en vaardigheden van sommige kinderen met het Asperger-syndroom.

Provocerende doelwitten hebben problemen op het gebied van vriendschap. Door een gebrek aan sociale vaardigheden en hun ontwikkelingsachterstand in sociaal opzicht worden deze kinderen door leeftijdgenoten en volwassenen beschouwd als opdringerig, irritant en provocerend. Ze willen meespelen, maar snappen niet alle regels. Ze reageren niet op signalen die aangeven dat ze moeten ophouden. Dit algemene profiel, komt overeen met kinderen met het Asperger-syndroom, die graag mee willen doen, maar niet weten hoe het moet.

Kinderen met het Asperger-syndroom zijn in de pauze graag alleen om even bij te komen en bij te tanken. Eenlingen vormen helaas een doelwit voor pesters.

Aspergerkinderen kunnen moeilijk onderscheid maken tussen goed en slecht. Ze zijn blij met de aandacht die ze krijgen, ook al is dit de verkeerde!

4.3.4 Pestsignalen

Kinderen met het Asperger-syndroom trekken niet zo snel aan de bel, als zij gepest worden. Ze hebben namelijk een beperkte theory of mind, waardoor ze minder goed in staat zijn gedachten en bedoelingen van anderen in te schatten. Deze kinderen praten vaak niet over hun problemen. Ze willen dit liever alleen oplossen. Vaak horen ouders van anderen dat hun kind gepest wordt.

Pestsignalen zijn niet altijd even zichtbaar en opvallend.

Fysieke aanwijzingen:

- Kwijtgeraakte of kapotte spullen;
- Gescheurde kleding;
- Zichtbare schaaf- en snijwonden;
- Blauwe plekken.

Psychische signalen:

- Toegenomen spanningen;
- Maag- darmproblemen;
- Slaapproblemen;
- Niet naar school willen;
- Vermijden van bepaalde plekken.

4.4 Theory of mind (TOM)

Volgens Attwood (2010) is de Theory of mind het vermogen de gedachten, overtuigingen, wensen en bedoelingen van anderen te herkennen en te begrijpen. Zo wordt het gedrag van anderen verklaarbaar en voorspelbaar.

Mensen met het Asperger-syndroom zijn niet in staat signalen te herkennen of te begrijpen waarmee anderen aangeven wat ze denken of voelen op een niveau wat past bij hun eigen leeftijd.

4.4.1 Gevolgen van tekorten in de theory of mind voor het dagelijks leven

Moeite om de sociale / emotionele boodschap in de ogen van anderen te lezen

Er wordt minder oogcontact gemaakt, waardoor veel sociale en emotionele communicatie via de ogen aan hen voorbij gaat. Daarbij zijn ze minder sterk in het lezen van de ogen waar ze wel naar kijken. De volgende gevolgen worden door Attwood (2010) benoemd:

Letterlijk interpreteren

Alles wat anderen zeggen, wordt letterlijk genomen, omdat mensen met het Asperger-syndroom goedgelovig zijn en denken, dat mensen altijd precies zeggen wat ze bedoelen.

Onbeschoft overkomen

Kinderen met het Asperger-syndroom overtreden de omgangsregels. Ze reageren niet op waarschuwingssignalen. Weten volwassenen niet, waarom het kind zich zo gedraagt, dan krijgt het de stempel onbeschoft.

Eerlijkheid en bedrog

Jonge kinderen met het Asperger-syndroom zijn erg eerlijk en kunnen vrijwel niet liegen. Ze weten dan ook niet wanneer ze beter een leugentje om bestwil kunnen vertellen. Hierdoor maken ze opmerkingen, die wel kloppen, maar die ook beledigend zijn. Mensen met Asperger-syndroom, hechten meer waarde aan eerlijkheid en de waarheid, dan aan gedachten en gevoelens van anderen.

Achterdocht

Mensen met het Asperger-syndroom kunnen niet goed onderscheiden of iemand iets met opzet of per ongeluk doet. Deze achterdocht is vaak te wijten aan nare ervaringen.

Problemen oplossen

Mensen met het syndroom van Asperger willen problemen zelf oplossen. Vaak denken ze er niet aan om hulp en advies te vragen aan iemand die waarschijnlijk een oplossing weet. Ze zijn vaak vastbesloten om het probleem zelf op te lossen.

Omgaan met conflicten

Mensen met Asperger kunnen niet goed omgaan met conflicten. Ze hebben een ontwikkelingsachterstand: ze kennen weinig manieren van onderhandelen en zijn geneigd tot confronterend gedrag.

Ze maken soms gebruik van primitieve conflictoplossingsmethoden, zoals emotionele chantage. Ook kan het zijn, dat ze zich blijven vasthouden aan hun eigen standpunt.

Introspectie en zelfbewustzijn

Kinderen met het Asperger-syndroom, ontwikkelen een ander soort zelfbewustzijn. De TOM-vaardigheden die ze leren, worden namelijk geleerd op basis van intelligentie en ervaringen in plaats van op intuïtie. Ze gaan anders denken over hun emoties en die van anderen.

Gevoel van gêne

Aspergerkinderen staan er om bekend weinig gêne te voelen. Ze schamen zich niet snel, durven veel, en vinden veel normaal. Waar andere kinderen zich niet meer prettig bij voelen, gaat het kind met Asperger gewoon door. Voor hem is het uiten belangrijker, dan de gevoelens van anderen te ontzien.

Angst

Als je niet kan inschatten wat een ander denkt of voelt, dan kan dat bijdragen tot een algeheel gevoel van onzekerheid en angst.

Snelheid en kwaliteit van TOM-vaardigheden in sociale situaties

Het Asperger-syndroom zorgt ervoor dat het langer duurt om signalen en reacties van anderen te verwerken. Ze hebben meer aansporingen en hints nodig. Door de vertraging met de TOM-vaardigheden in een gesprek, verloopt de interactie niet synchroon.

Uitputting

Het verwerken van sociale informatie vergt een grote psychische inspanning. Deze uitputting kan in combinatie met een gebrek aan succes op sociaal vlak en een gering gevoel van eigenwaarde bijdragen tot een depressie.

4.4.2 Strategieën voor het verbeteren van TOM-vaardigheden

Naast de signalen die duiden op een tekort aan Tom-vaardigheden, zijn er ook strategieën die de TOM-vaardigheden verbeteren. Attwood (2010) benoemt:

Social stories

Beschrijven van een situatie, vaardigheid of begrip en de hierbij horende sociale signalen, gezichtspunten en gebruikelijke reacties benoemen. Er wordt geschreven in een vastomlijnde stijl en indeling. De social stories zijn er allereerst gericht op het beschrijven, bevestigen en versterken van wat het kind al kan, al weet en al goed doet.

TOM-trainingen

TOM-vaardigheden verbeteren tijdens trainingen die gericht zijn op het verbeteren van de sociale cognitie.

Comic strip conversation

Gebruik maken van stripverhaaltjes met eenvoudige poppetjes, tekstballonnen en denkwolkjes, waarin met teksten in verschillende kleuren de gebeurtenissen, emoties en gedachten in een bepaalde sociale situatie worden aangegeven.

Door middel van het bespreken van de strip met een volwassene, probeert het kind gedachten en gevoelens te ontdekken. Het gaat er niet om wie er goed of fout zat.

Een leidraad voor docenten

Door Howlin, Baron-Cohen en Hadwin (1999)³ is een boek geschreven wat oefenmaterialen bevat. Tevens wordt beschreven hoe leerkrachten deze kunnen gebruiken om vast te stellen of het kind de kennis in zich opneemt. Het verwerven van gedachten en gevoelens wordt opgesplitst in:

- Inzicht in wat een ander denkt;
- Inzicht in emoties;
- Inzicht in ‘doen alsof’.

Computerprogramma's

Interactieve software over gevoelens, zodat kinderen en volwassenen leren welke gevoelens er zijn, wanneer deze naar boven komen en hoe ze hierop kunnen reageren.

4.5 Speciale interesses

Mensen met het Asperger-syndroom hebben meestal een grote deskundigheid op een bepaald gebied.

‘Ze verzamelen en catalogiseren voorwerpen of vergaren feiten en informatie over een bepaald onderwerp’, aldus Attwood (2010). Deze speciale interesse is meer dan een hobby. Vaak beheerst het de vrije tijd en de gesprekken van deze persoon.

Kenmerken interesse:

- Uitsluiting andere activiteiten;
- Steeds herhalen van dezelfde activiteiten;
- Meer mechanisch dan betekenisvol.

---

³ *Teaching children with Autism to Mind-Read: A Practical Guide* door Howlin, Baron-Cohen en Hadwin (1999),

4.5.1 De ontwikkeling van speciale interesses

Attwood vertelt dat de speciale of ongebruikelijke interesse zich vanaf tweejarige leeftijd kan ontwikkelen. Vaak begint het met delen van voorwerpen, bijvoorbeeld de banden van de auto. De volgende stap is fixatie op iets wat niet menselijk is en wat geen speelgoed is. Ook een fixatie op een bepaald soort voorwerp en het verzamelen hiervan is een mogelijkheid. Het kind met Asperger-syndroom grijpt iedere kans aan om de verzameling uit te breiden. Hij besteedt veel tijd aan het zoeken naar nieuwe aanwinsten.

Deze kinderen zijn vaak erg gehecht aan hun spullen en daarom ook flink van streek als er een voorwerp zoekraakt. Zij begrijpen voorwerpen en apparaten beter, dan de wereld om hen heen.

Na de fase van de ongebruikelijke voorwerpen, gaan de kinderen feiten en cijfers verzamelen over een bepaald onderwerp. Vaak past dit onderwerp niet bij de eigen leeftijdscategorie. Het wordt gekozen op basis van interesse, raakvlak of aantrekkelijkheid.

Sommige tieners en volwassenen met het Asperger-syndroom hebben een natuurlijke affiniteit met computers. Zij weten hier alles van. De interesse wordt door leeftijdgenoten gewaardeerd, echter als er teveel over gesproken wordt haken de leeftijdgenoten af.

4.5.2 Soorten interesses

Attwood (2010) verdeelt de interesses in 2 categorieën:

- Het verzamelen van voorwerpen;
- Het verzamelen van kennis over een voorwerp.

Het verzamelen van voorwerpen

Voorwerpen worden verzameld om leegtes op te vullen. Ze hebben geen rijkdom, maar wel een grote waarde voor het kind. Ze verzamelen de spullen om ze te hebben, niet om er iets van te maken, er mee te spelen of om er iets aan te veranderen.

Bij een grote verzameling ontstaat de behoefte aan een catalogus of archiefsysteem.

Het verzamelen van kennis

Iemand wordt expert op het gebied van een speciale interesse: er worden geen voorwerpen maar feiten verzameld over een bepaald onderwerp.

Veel mensen met het Asperger-syndroom bouwen een encyclopedische feitenkennis op. De complexiteit van de interesse en het aantal interesses dat een kind heeft, zijn afhankelijk van het ontwikkelingsniveau en de intelligentie van het kind.

Wat oudere kinderen hebben vaak meerdere interesses tegelijk.

4.5.3 De functie van de speciale interesse

Een speciale interesse heeft een bepaalde functie. Attwood (2010) beschrijft de volgende functies:

Een manier om angst te overwinnen

Door informatie te verzamelen over de bron van angst, wordt de angst verminderd. Kennis is het tegengif tegen angst.

Een bron van plezier

Vaak wordt een interesse gekozen omdat er een associatie is met een prettige ervaring. Deze interesse houdt dan verband met herinneringen aan een periode waarin iemand gelukkiger was, waarin het leven overzichtelijker was.

Een interesse kan ook humoristisch zijn. Ze zijn dan niet bedoeld om andere aan het lachen te maken, maar worden puur gebruikt vanuit de interesse.

Een manier om te ontspannen

Door de voorspelbaarheid van bezigheden die vaker voorkomen, vloeit de spanning af. De interesse maakt een einde aan het onprettige, gespannen gevoel. Ook is er geen ruimte voor angstige, kritische of depressieve gedachten.

Een poging om een samenhang te vinden

Door de routines en interesses die iemand zichzelf en anderen oplegt, zorgt hij voor meer voorspelbaarheid en biedt het houvast in het leven.

Een hulpmiddel bij het begrijpen van de fysieke wereld

Mensen met het Asperger-syndroom hebben een aangeboren belangstelling voor factoren die het leven fysiek beïnvloeden. Dit stelt hen in staat de patronen en voorspelbaarheid te vinden waaraan ze zo'n behoefte hebben.

Een basis voor het creëren van een andere wereld

Met een interesse krijgen mensen met het Asperger-syndroom de kans een eigen wereld te creëren. In deze wereld zijn zij gelukkig, succesvol en populair.

Wanneer iemand de verschillen tussen de echte wereld en de fantasiewereld niet meer ziet, wordt de situatie zorgelijk. Belangrijkste aspecten van het ‘echte’ leven worden dan verwaarloosd.

Een basis voor een gevoel van identiteit

Gevoelens van eigenwaarde zijn vaak aangetast bij kinderen met het Asperger-syndroom. Ze voelen zich verdrietig omdat ze anders zijn. Interesses in bijvoorbeeld superhelden, is een manier om sociaal succes te behalen en bewondering te oogsten. Een superheld is iemand met een dubbele identiteit, hij kan een alter ego worden dat het gat in het leven van het kind opvult.

Een tijdsbesteding, gespreksonderwerp en teken van intelligentie

Mensen met het Asperger-syndroom vinden het leuk om met hun interesse bezig te zijn.

Doordat ze er veel over weten, kunnen ze er goed over praten tegen anderen. Hierbij vergeten ze wel eens dat anderen het lang niet zo interessant vinden.

Deze mensen willen niet dom gevonden worden, daarom gedragen ze zich regelmatig arrogant en betweterig. Een monoloog houden met allerlei vaktermen, is een manier om de intelligentie te laten merken en om indruk te maken op anderen.

4.6 Taal en spraak

4.6.1 Onderzoekers naast elkaar

In Attwood (2007) wordt door verschillende onderzoekers een profiel met betrekking tot de taalvaardigheden van een kind met het Aspergersyndroom gemaakt. Hieronder worden deze 3 naast elkaar gezet.

Allereerst komt Hans Asperger aan de beurt, gevolgd door Christopher Gillberg en Peter Szatmari.

Hans Asperger	Christopher Gillberg (3 kenmerken aanwezig)	Peter Szatmari (2 kenmerken aanwezig)
Problemen met de gespreksvaardigheden	Vertraagde taalontwikkeling	Afwijkingen in de stembuiging
Praten als een volwassene	Oppervlakkig gezien perfecte uitdrukkingsvaardigheid	Te veel of te weinig praten
Hebben een uitgebreid vocabulaire	Formeel, pedant taalgebruik	Veel herhalingen in de spraak
Zeer complexe zinnen gebruiken	Vreemde prosodie, merkwaardige stemkenmerken	Gebrek aan samenhang in gesprekken
	Gebrekkig taalbegrip, letterlijk opvatten van figuurlijke uitspraken	Persoonlijk gebruik van woorden

4.6.2 Sterke en zwakke kanten op taalgebied

Volgens Attwood (2007) vertonen kinderen met het syndroom van Asperger enkele sterke en zwakke kanten op het gebied van taal.

Sterke kanten	Zwakke kanten
Indrukwekkende woordenschat met vaktermen	Later praten
Volwassen uitdrukkingen	Woorden uitspreken zoals ze geschreven worden
Uitwisseling van intellectuele informatie in gesprek → goed uit kunnen leggen	Verkeerd leggen van klemtonen
Gebruik van zelfbedachte woorden of neologismen	Woordenschat en spraak wordt ontwikkeld vanuit televisie → andere accenten
	Onvermogen taalgebruik aan te passen aan de sociale context
	Problemen met spraakvolume
	Te snel of te traag spreken
	Hardop uitspreken van gedachten.

4.7 Cognitieve vaardigheden

Volgens Attwood (2010) hebben kinderen met het syndroom van Asperger een ongebruikelijk profiel van cognitieve vaardigheden. Voor sommige kinderen is lezen, spellen en rekenen een ‘makkie’. Echter, er zijn ook kinderen die bij deze vakken een flinke achterstand hebben.

De aparte leerstijl:

- Natuurlijk inzicht in de logische en fysieke wereld;
- Veel oog voor detail;
- Onthoudt en ordent feiten op systematische wijze;
- Snel afgeleid in de klas;
- Denkt rechtlijnig bij het oplossen van problemen;
- Bang om fouten te maken;
- Problemen met organisatorische vaardigheden;
- Niet leren van fouten.

Erg belangrijk bij een kind met het Asperger-syndroom is weten hoe een kind denkt en leert. Om hierachter te komen, zal het kind getest moeten worden met gestandaardiseerde intelligentie- en leerprestatietests.

4.7.1 Vaardighedenprofiel op basis van intelligentietests

In gestandaardiseerde intelligentietests worden minstens tien onderdelen afgenomen die uit verschillende intellectuele vaardigheden bestaan. Het intelligentiequotiënt wordt opgesplitst in het verbaal IQ, performaal IG en het totaal IQ.

Totaal IQ wordt berekend op 4 verschillende factoren:

- Verbaal inzicht;
- Ruimtelijk inzicht;
- Werkgeheugen;
- Verwerkingssnelheid

Kinderen met het Asperger-syndroom hebben een IQ wat boven de 70 valt.

Het kan echter zo zijn dat er een groot verschil is tussen de verbale en performale score.

Er zijn woorddenkers en beelddenkers.

Gewoonlijk wordt door kinderen met het Asperger-syndroom het laagst gescoord op testonderdelen waarbij informatie gecombineerd moet worden, taken waarbij ze snel afgeleid raken, en onderdelen waarbij het een rol speelt dat ze door hun perfectionisme traag werken.

4.7.2 Leervaardighedenprofiel op school

Attwood (2010) geeft aan dat ondanks de aanwezige intelligentie, de resultaten op school, toch vaak tegen vallen.

Oorzaken hiervan zijn:

- Aandachtsproblemen;
- Problemen met de executieve functies.

Aandachtsproblemen

Er zijn 4 aspecten bij aandachtsproblemen. Kinderen met het Asperger-syndroom lijken ze allemaal te hebben. Het gaat om het vermogen de aandacht vast te houden, de aandacht te richten op relevante informatie, de aandacht zo nodig te verleggen en de aandacht te encoderen (= onthouden waar de aandacht op gericht werd).

Als er een goede motivatie is, kunnen deze kinderen hun aandacht erg lang bewaren. Daarbij verliezen ze het contact met de buitenwereld en gaan helemaal in hun eigen interesse op.

Executieve functies

- Het vermogen te plannen en te organiseren;
- Het werkgeheugen;
- Het vermogen tot inhibitie en impulsbeheersing;
- Zelfreflectie en zelfmonitoring;
- Tijdsbesef en het vermogen prioriteiten te stellen;
- Inzicht in complexe of abstracte begrippen;
- Het toepassen van nieuwe strategieën.

Deze problemen zijn te ondervangen door een 'regelneef'. Deze regelneef maakt bijvoorbeeld tijdschema's, corrigeert kladversies van verslagen, geeft schoolboeken per vak een kleurcode, stimuleert het kind verschillende benaderingen te proberen. Ook maakt hij lijstjes van wat er moet gebeuren en stelt hij een overzichtelijk werkschema op.

Nadeel hiervan is dat deze strakke begeleiding op anderen wel eens heel overdreven over kan komen. Echter de mensen met Asperger-syndroom kunnen zo beter dan ooit vooruit.

Door het aanbieden van dit theoretisch kader, heb ik geprobeerd u een beeld te geven van een persoon met het syndroom van Asperger.

Tom, is te plaatsen in bovenstaande beschrijving. Doordat Tom ‘last’ heeft van sommige kenmerken is hij het onderwerp van mijn meesterstuk geworden.

In het volgende hoofdstuk ga ik kijken hoe ik Tom kan helpen zijn vaardigheden te verbeteren.

5. Plan van aanpak

5.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 is duidelijk geworden welke problematieken Tom heeft. In hoofdstuk 4 is de stoornis Syndroom van Asperger aan bod gekomen door middel van een theoretisch kader. Veel van de problemen van Tom zijn te wijten aan zijn stoornis, het Asperger-syndroom.

Na een gesprek met de school, de AB'er Marian en de ouders van Tom hebben we afgesproken te gaan werken aan zijn sociale vaardigheden.

We willen onder andere aan de volgende punten aandacht besteden: vrienden maken en behouden, leren zichzelf netjes uit te drukken, leren adequaat te reageren in situaties, meningen van anderen respecteren en begrijpen.

Samen vinden we het belangrijk als Tom samen met en van andere kinderen kan leren. Dit kan niet als we hem telkens uit de klas halen en individueel begeleiden.

We spreken daarom af hem 1x in de week groepsgebonden te begeleiden en 1x in de week individueel. De individuele begeleiding kan plaats vinden in of buiten de klas. De groepsbegeleiding vindt met een groepje in een ander lokaal plaats.

5.2 Hoe gaan we aan de sociale vaardigheden van Tom werken?

Uit de inleiding heeft u kunnen opmaken dat er gekozen is voor een groepsbegeleiding en een individuele begeleiding.

5.2.1 Groepsbegeleiding

Voor de groepsbegeleiding ben ik op zoek gegaan naar een spel wat in kleine groepjes gespeeld zou kunnen worden. Dit spel moest aan een aantal eisen voldoen:

- Uitnodigen tot praten en spelen;
- Sociale vaardigheden behandelen
- Vragen op niveau;
- Situaties aanbieden tot samenspel en individueel spel;
- Ingaaan op het 'verdienen' van iets, zonder dat dit het hoofddoel wordt.

5.2.2 Groepsbegeleiding door middel van het babbelspel

Het spel wat ik gevonden heb en voor mijn onderzoek gebruikt heb is ‘het babbelspel’. Het babbelspel is speciaal ontwikkeld om op een speelse manier een aantal sociale en interpersoonlijke vaardigheden concreet te oefenen. Zo als hieronder in de omschrijving te zien is, voldoet het babbelspel aan de eisen die in punt 5.2.1 beschreven waren.

Alle spelers krijgen een fiets als pion. Deze pion begint op start. Het spel is opgedeeld in gekleurde vakjes. Elke kleur hoort bij een bepaalde vaardigheid. Deze vaardigheden worden genoemd op de kaartjes. Gooi je bijvoorbeeld blauw, dan krijg je een blauw kaartje. Op elk kaartje staat een vraag, foto of situatie die je moet beantwoorden, uitbeelden of uitvoeren. Heb je deze goed uitgebeeld, beantwoord of uitgevoerd, dan krijg je een fiche.

Het spel wordt gespeeld onder begeleiding. Deze begeleiding is ook echt nodig, om de antwoorden wat dieper te maken en om waar nodig door te kunnen vragen.

Er zijn 2 niveaus van vragen. Niveau 1 is voor de bovenbouw van de basisschool, niveau 2 is voor het voorgezet onderwijs.

In het babbelspel zijn er 6 categorieën met vragen of opdrachten.

Categorie 1: praten over een onderwerp

Aan de hand van een foto moet gedurende 1 minuut verteld worden wat er te zien is, welke gevoelens daarbij horen en hoe je dit kunt zien.

Leerdoel: leren en durven praten over een onderwerp in de groep.

Categorie 2: praten over jezelf

Bij deze categorie worden vragen gesteld die je zelf gaat beantwoorden. De vragen gaan ook over jezelf.

Leerdoel: over jezelf (durven) praten in een groep.

Categorie 3: Rollenspel

Op het kaartje staan probleemsituaties. Deze probleemsituaties dienen opgelost te worden door een rollenspel uit te voeren met een medespeler.

Leerdoel: leren assertief te zijn in sociale situaties, voor zichzelf leren opkomen.

Categorie 4: non-verbale opdrachten

Er wordt alleen, of met medespeler iets uitgebeeld zonder dat er woorden of materialen gebruikt mogen worden.

Leerdoel: oogcontact maken, fysiek contact durven leggen, jezelf durven tonen.

Categorie 5: inzicht krijgen in vaardigheden

Bij deze categorie komen vragen aan bod die ingaan op de zelfstandigheid van leerlingen.

Deze vragen zijn op niveau 2.

Leerdoel: spelenderwijs inzicht krijgen in een aantal sociale vaardigheden, moeilijkheden.

Categorie 6: uiten van meningen over jezelf, anderen en over onderwerpen

Er worden voornamelijk vragen gesteld over kinderen in de klas en over familie. De vragen die aan bod komen gaan in op bijvoorbeeld goede en slechte eigenschappen.

Leerdoel: leren om een eigen mening te vormen en deze mee te delen in de groep.

Kritiek leren aannemen of uiten.

5.2.3 Individuele begeleiding

Tijdens de individuele begeleiding wilde ik ingaan op kwaliteiten en vaardigheden die Tom nog niet beheerste. Hiervoor heb ik met Tom het kwaliteitspel gespeeld. Ook hebben de leerkracht, de ouders en ik de lijst met vaardigheden ingevuld. Deze lijsten heb ik met elkaar vergeleken en hier zijn een aantal vaardigheden en kwaliteiten uitgekomen, die Tom graag wil leren.

Voor het aanleren van deze vaardigheden heb ik de methode Kids'Skills gekozen.

5.2.4 Individuele begeleiding door middel van Kids'Skills

Kids'Skills is een methode, die op speelse manier vaardigheden wil ontwikkelen bij kinderen. De methode Kids'Skills gaat er vanuit dat kinderen die een bepaald gedrag vertonen geen problemen hebben, maar de vaardigheden hiervoor nog niet geleerd hebben. Door de benodigde vaardigheden te leren, kan het kind de problemen overwinnen die hier mee samen hangen.

In 15 stappen, die ik hieronder kort beschrijf wordt een vaardigheid aangeleerd. Als deze vaardigheid aangeleerd is, kan men een nieuwe vaardigheid aanleren. Bij deze methode zijn

werkboekjes verkrijgbaar waarin kinderen kunnen werken rondom hun vaardigheid. De boekjes zien er erg leuk uit en bieden telkens plaats voor 3 vaardigheden of deelvaardigheden.

De 15 stappen van de methode Kids'Skills:

- Stap 1: problemen vertalen in vaardigheden.
In deze stap wordt bekeken welke problemen er zijn en welke vaardigheden het kind moet leren om deze problemen te kunnen overwinnen.
- Stap 2: het eens worden over die vaardigheid die geleerd moet worden.
Samen met het kind wordt besproken welke problemen er zijn. Daarbij wordt er ook gekeken naar de leren vaardigheid. De mening van het kind is ook erg belangrijk.
- Stap 3: de voordelen van een vaardigheid onderzoeken.
Voordat een kind iets wil leren zal het zich bewust moeten maken van de voordelen die het heeft om dit te leren. Samen met het kind wordt gekeken naar deze voordelen.
- Stap 4: De vaardigheid een naam geven.
Het kind mag beslissen hoe hij zijn vaardigheid wil noemen. Dit kan hij in zijn werkboekje opschrijven.
- Stap 5: een totemfiguur kiezen.
Voor het kind is het belangrijk te weten dat er mensen achter hem staan. Hij mag zelf een stripfiguur, dier of iets anders kiezen, wat zijn totemfiguur wordt en wat hem helpt bij het aanleren van de vaardigheid.
- Stap 6: Supporters werven.
Behalve het totemfiguur is het ook belangrijk te weten dat mensen uit je naaste omgeving je steunen. Het kind gaat zelf bedenken wie het wil vragen om te supporteren. De supporters kunnen iets in zijn boekje schrijven.
- Stap 7: Meer zelfvertrouwen geven
Door gesprekjes stukjes in het schrift te schrijven, het kind meer zelfvertrouwen geven in het eigen en kunnen. Dit is een taak voor de supporters.
- Stap 8: Plannen maken om het te vieren.
Voordat het kind gaat werken aan de vaardigheid worden de plannen voor het vieren al gemaakt. De vaardigheid wordt gevierd als deze beheerst is.
- Stap 9: de vaardigheid omschrijven.
Het kind moet zelf leren om over zijn vaardigheid te praten. In deze stap gaat hij zelf vertellen en voordoen hoe hij zich zal gaan gedragen.

- Stap 10: naar buiten treden
Ook ander mensen mogen weten welke vaardigheid het kind aan het leren is. Dit zorgt voor veel supporters en veel mensen die je er aan willen helpen herinneren.
- Stap 11: de vaardigheid oefenen.
Om de vaardigheid eigen te maken, zal er geoefend moeten worden. Samen met het kind zal er gekeken worden naar geschikte situaties en mogelijkheden.
- Stap 12: Geheugensteuntjes bedenken
De supporters en anderen mogen helpen het kind te herinneren aan de vaardigheid die hij aan het leren is, wanneer hij deze even vergeet. Het kind mag zelf vertellen hoe hij hier aan herinnerd wil worden.
- Stap 13: vieren dat het gelukt is.
Als de vaardigheid beheerst is, is het tijd om dit te vieren. Het kind heeft in stap 8 al aangegeven hoe het dit wil doen. Tijdens dit feestje kan het kind iedereen bedanken die hem heeft geholpen bij het leren van zijn vaardigheid.
- Stap 14: de vaardigheid aan anderen doorgeven.
Nu het kind de vaardigheid geleerd heeft, kan hij een ander kind stimuleren dit ook te leren.
- Stap 15: Op naar de volgende vaardigheid.
Nu de vaardigheid geleerd is, is het tijd voor een volgende vaardigheid. Samen met het kind wordt besproken wat er nog geleerd kan worden.

Methodes voor gedragsbevordering werken vaak vanuit wat het kind niet kan. Kids'Skills, zet dit niet gekende gedrag, om in een vaardigheid. Iets wat het kind nog niet geleerd heeft. Voor Tom is het heel belangrijk hem positief te benaderen en veel complimentjes te geven. Binnen Kids'Skills wordt hiermee gewerkt. Deze positieve benadering zorgt voor een positieve kijk op de vaardigheid die Tom nog moet leren. Hierdoor wordt hij erg gemotiveerd zijn best te doen.

5.3 Handelingsplan Tom

Om de begeleiding van Tom goed te laten verlopen en iedereen op de hoogte te houden, is er een handelingsplan gemaakt.

Vanuit de informatie over de beginsituatie van Tom, vanuit de theorie en vanuit de behandelmogelijkheden zijn we gekomen tot het onderstaande handelingsplan.

In dit handelingsplan wordt nogmaals beschreven wat de problemen zijn en hoe we hier aan gaan werken.

naam leerling	Tom	volgnummer handelingsplan	1
geboortedatum	12-01-2000	handelingsperiode	1-2-2011 t/m juli 2011
klas	7	geschreven door	Petri van Meijl
mentor	Meester Mark, Juffrouw Bibi		

Signalering ongewenst gedrag of uitvallen op leerprestaties worden gesignaleerd	Tom is een jongen met het syndroom van Asperger. Dit uit zich op dit moment als volgt: - Sociaal niet sterk: weinig vrienden, de baas willen zijn, het spel willen bepalen. - Helemaal gek van computers, gsms en dergelijke, draaft hier in door. - Grapjes maken die niemand grappig vindt → hij snapt niet dat er niemand lacht. - Laten opjutten: Tom wordt heel snel meegetrokken door andere kinderen - Geen structuur terwijl hij deze hard nodig heeft.

Huidig niveau van functioneren en relevante condities <i>(kwadrantmodel)</i>	Tom is onderzocht, hier kwam de diagnose Asperger uit. Citoscores Tom: Vallen over het algemeen niet tegen. Op rekenen valt Tom uit: E. Begrijpend lezen: D Tom heeft geen inzicht: procenten, breuken, grote deelsommen zijn heel lastig voor hem. Leerkracht geeft aan, dat het omgaan met Tom steeds moeilijker wordt in de klas. Hij zou bij rekenen fulltime begeleiding kunnen gebruiken, maar die is er niet.
Hulpvraag formuleren	Hoe kunnen we Tom vaardigheden aanleren waarmee hij zijn sociale gedrag naar andere mensen toe kan aanpassen? Wat heeft Tom nodig om vrienden te maken en deze te behouden?

Uitvoering	waarom? <i>leerdoel</i>	Het is belangrijk dat Tom om leert gaan met verschillende kinderen. Dit kan zijn obsessie voor computers e.d. verminderen. Daarbij leren kinderen hem accepteren. Tom heeft extra sociale vaardigheden nodig om zich te kunnen redden in de maatschappij van nu.
	wat? <i>leerinhoud</i>	Tom zal meer samen moeten gaan werken en spelen met andere kinderen. Daarbij zal Tom zijn kwaliteiten in moeten gaan schatten. Vanuit deze inschatting, kunnen we gaan kijken waar Tom behoefte aan heeft.

	hoe en waarmee? <i>methodiek</i>	Babbelspel: Tom gaat dit spel met 3 andere kinderen spelen. Tijdens het spel komen verschillende categorieën van vragen aan bod. Het gaat vooral om categorieën met sociaal (emotionele) inhoud. Kids'Skills: aanleren van vaardigheden om vrienden te maken en te behouden. Voeren van gesprekjes. We hebben gekozen voor Kids'Skills omdat deze methode uitgaat van een positieve benadering, waar Tom veel behoefte aan heeft.
	waar en wanneer? <i>organisatie</i>	Woensdag: 10.15-11.30 babbelspel Vrijdag: 08.30-10.00 Kids'skills, gesprekjes
	wie?	Petri van Meijl (remedial teacher)

Evaluatie	hoe en waarmee? <i>methodiek</i>	Gesprekken met Tom, leerkrachten, ouders. Via kids'skills.
	wanneer? <i>organisatie</i>	Gesprekken: elke week Groot overleg: 1x in de 2 maanden
	wie?	Tom, leerkrachten, ouders, ab'er, ib'er, Petri

5.4 Planning

Elke week wordt er op woensdag en vrijdag gewerkt met Tom. Op woensdag komt het babbelspel aan de orde, op vrijdag Kids'Skills. Daarnaast worden er op vrijdag gesprekjes gevoerd met Tom over de afgelopen week.

De kinderen die meedoen met het babbelspel mag Tom zelf uitkiezen. Elke week 3. Deze kinderen worden afgetekend, pas als iedereen geweest is, mag Tom opnieuw aan de lijst beginnen.

Babbelspel		Kids'Skills	
Wanneer?	Wat en wie?	Wanneer?	Wat en wie?
13-3-2011 (maa)	J.B. - A.L. – S.U. Babbelspel		
15-3-2011	I.B. – S.J. – R.v.T. Babbelspel	17-3-2011	Kwaliteitspel Start Kids'Skills
23-3-2011	J.v.d.W. – D.G. – M.F. Babbelspel	25-3-2011	Uitwerken Kids'Skills
30-3-2011	S.v.S. – A.H. – M. vd. R. Babbelspel	1-4-2011	Stuk ouders bespreken. Hoe ga je spelen?
6-4-2011	E.D. – M.M. – T.Sl. Babbelspel	8-4-2011	Doornemen Kids'Skills → aanpassingen
13-4-2011	H.H. – J.T. – M.S. Babbelspel	15-4-2011	Supporters, hoe ging het?
20-4-2011	K.P. – S.H. – R.H. Babbelspel	22-4-2011	Spelen met wie? Waarom ging dit goed?
27-4-2011	N.H. – R.v.L. – A.R. Babbelspel	29-4-2011	Vaardigheid bekijken en aanpassen

In dit hoofdstuk vond ik het erg belangrijk, dat het handelingsplan en de planning goed opgesteld waren. Het handelingsplan vertelt u namelijk wat de bedoeling is en wat we gaan doen. In de planning geef ik aan wanneer ik iets wil gaan doen. Voor de betrouwbaarheid en validiteit van de observaties is het van belang dat de sessies opéénvolgend zijn en dat er niet

telkens een verschillend aantal dagen tussen zit. Hiervoor heb ik bovenstaande planning gemaakt, die ik ook goed heb kunnen vasthouden.

Behalve voor mij, was ook voor Tom, de planning van belang. Tom is gebaat bij vastigheid, structuur en duidelijkheid. Doordat vooraf was vastgesteld wanneer ik zou komen en wanneer we wat gingen doen, wist Tom waar hij aan toe was.

6. Uitwerking van de begeleiding

Na het maken van een handelingsplan en een planning in hoofdstuk 5 is het nu van belang deze planning uit te gaan voeren en te gaan observeren wat de opvallendheden zijn. Allereerst benoem ik de opvallendheden uit het babbelspel, daarna ga ik verder met de opvallendheden die te zien waren bij Kids'Skills

6.1 Opvallendheden bij het babbelspel

Allereerst heb ik per datum aangegeven wat de opvallendheden bij het babbelspel waren. Daarna heb ik deze samengevat in 2 categorieën. Voor Tom moet heel duidelijk gemaakt worden, wat wel en niet goed is. Vandaar dat ik ervoor gekozen heb een categorie goed gedrag en een categorie fout gedrag te maken. Als laatste heb ik opgeschreven wat ik opvallend vind aan de verschillende observaties van het babbelspel.

6.1.1 Observaties

13-3-2011

- Tom gaat voor het eerst spelregels uitleggen. Klinkt giebelig, lijkt zenuwachtig. De 'speciale' afspraak wil hij niet uitleggen, dit lukt hem niet;
- Tom is erg druk, praat en lacht tussen door. Soms met reden, soms zonder reden;
- J is Tom aan het opjutten. Niet direct door dingen die hij moet doen, maar meer door wat hij zelf doet. Tom meent nu dat dit allemaal mag en kan en doet dit ook;
- Tom wacht niet op zijn beurt. Bij andere kinderen die een situatie spelen, praat hij er doorheen. Is overenthousiast en wil dan ook met iedereen mee doen.

15-3-2011

- Tom moet de afspraken uitleggen. Vindt hij erg lastig, voorbeelden moeten aangepast worden;
- Tom vertelt erg langdradig, moet hierin gestuurd worden, kort maar krachtig;
- Tom stelt zichzelf aan, doet raar. Andere kinderen lachen, Tom is tevreden. Krijgt geen fiche en vindt dit moeilijk te behappen. Doet er alles aan om deze alsnog te krijgen;
- Tom is snel afgeleid. Wordt door andere kinderen er telkens bij getrokken.

23-3-2011

- Tom wil klaarleggen, maar niet uitleggen;
- E doet erg flauw, lacht Tom uit. Tom reageert hier op. Dit keer terecht;
- Tom laat E haar gang gaan, ook al zie ik aan hem dat hij niet heel moeilijk vindt;
- Tom gebruikt veel toneelspel bij situaties.

30-3-2011

- Tom mag fiches uitdelen. Hij vindt deze extra taak erg prettig;
- Rustig groepje, Tom valt op, prult en is met andere dingen bezig. Wordt erbij getrokken door A. Dit maakt hem enthousiast, hij doet goed mee;
- Eerlijke feedback naar elkaar ook naar en van Tom;
- Tom geeft eerlijk aan wat zijn zeurgebieden zijn. Vindt het niet erg als andere kinderen er iets aan toevoegen.

6-4-2011

- Bij het wachten op de gang maakt Tom geluidjes;
- Kan heel duidelijk antwoorden op de vraag over koppig zijn. Weet wel wat hij doet, maar kan hier niet zelf op reageren;
- Tom vindt het niet prettig dat er gezegd wordt dat hij de baas speelt. Hij gaat hier dan ook volle bak tegen in;
- Raar grapje over broertje wat met de hond dood is gegaan. Niemand lacht, Tom snapt onze reacties niet.

13-4-2011

- Tom zit op de gang overal aan. Reageert niet als hij hierop aangesproken wordt. Reageert wel op M. die zegt dat hij dit niet mag doen;
- Wil niet zelf uitleggen: 'Kan ik toch niet'. Wil het uiteindelijk toch proberen;
- Tom doet aanstellering, flauw, prult. Krijgt hier een opmerking over van mij, anderen kinderen reageren niet op zijn gedrag, dus hij stopt;
- Situatie met 'mam': reageert erg heftig;
- Stopt niet als kinderen hem vragen te stoppen en het genoeg vinden. Kan niet begrijpen waarom het eerst wel mocht en daarna niet meer.

20-4-2011

- Bij het uitleggen gebruikt Tom te negatieve voorbeelden;
- Extreme opmerkingen: 'Ik ga als een mitrailleur';
- Pakt alles vast wat in de beurt ligt;
- Wordt meegetrokken door de anderen tot druk gedrag;
- Wordt nooit gekozen door R in het spel;
- Reacties over het spel moeten eruit getrokken worden. Vindt het zelf nogal snel goed.

27-4-2011

- Bezigt met anderen dingen: prullen en recyclen van fiches;
- Begint te lachen bij het spelen van een pestscène waarin hij moet zeggen dat iets niet mag. Zegt dat het niet mag en geeft meteen daar achteraan ook een pestopmerking;
- Gebruikt in spraak woorden die hij soms niet kent;
- Trekt zelf de anderen mee in druk gedrag.

6.1.2 Kernpunten observaties

Goed gedrag:

- Doet over het algemeen goed mee, wil graag samen doen;
- Wil het spel niet uitleggen, bang voor fouten, doet dit uiteindelijk toch. Meestal vrij goed;
- Verwoorden koppigheid en zeuren;
- Tom wordt rustig van andere kinderen die hem er extra bij betrekken;
- Gebruikt veel toneelspel;
- Laat zich niet opjatten door het vervelende gedrag van E. Dit kost hem zichtbaar veel moeite.

Fout gedrag:

- Trekt anderen mee in druk gedrag of laat zich meetrekken;
- Extreme opmerkingen: 'Ik ga als een mitrailleur';
- Speelt serieuze situaties te lacherig, weet zich geen houding te geven;
- Stopt niet als kinderen vragen te stoppen;
- Krijgt een speciale interesse voor het recyclen van fiches;

- Tom is erg langdradig, hoopt zo eerder een fiche te krijgen;
- Als andere kinderen druk zijn, meent Tom dat hij dit ook mag.

Opvallendheden:

- Terwijl Tom de ene keer heel goed meedoet, rustig is en serieus antwoord geeft, geeft hij de volgende keer rare, lacherige antwoorden, is hij druk en prullerig. Vaak heeft dit te maken met het verloop van de ochtend tot dan toe. Is deze rustig verlopen en goed begonnen, dan verloopt het spel ook rustig. Is deze druk of anders verlopen dan verloopt het spel vaak wat drukker.
- Voor het spel werd Tom vooral opgejut door anderen om iets te doen. Tijdens het spel kwam dit ook terug. Vooral bij drukke groepen werd Tom ook druk. Daarbij merkte ik dat Tom bij een rustig groepje met weinig weerstand de kinderen zelf mee trok tot een drukker groepje. De derde situatie die ik tegen ben gekomen is, dat Tom druk was, maar door een rustig groepje terug werd getrokken om weer rustig te worden. Hierbij is het verloop van het spel afhankelijk van de groep.
- Tom vertoont zelf heel wisselend gedrag tijdens het spel. Hij kan heel erg geconcentreerd zijn, maar ook heel afgeleid. Soms prult hij overal mee, soms alleen met 1 fiche. De ene keer wil Tom alle situaties spelen, de andere keer vraagt hij er vrijwel niet naar.
- Tijdens het spel laat Tom zijn speciale interesse Gsm's, computers en dergelijke telkens terugkomen in de situaties die hij moet spelen. Het recyclen van fiches is een nieuwe interesse. In plaats van dat hij kinderen een fiche uit de bak geeft, geeft hij een fiche van zichzelf. Daarna krijgt hij zelf het nieuwe fiche. Dit wijst op twee dingen: hij wil graag delen met de kinderen die hij aardig vindt, of door telkens het nieuwe fiche te pakken, krijgt hij het idee dat hij het heel goed doet en telkens nieuwe fiches krijgt.

6.2 Opvallendheden bij Kids'Skills

Allereerst heb ik per datum aangegeven wat de opvallendheden waren bij het bespreken van Kids'Skills. Daarna heb ik kort beschreven wat ik heel opvallend vond aan deze observaties.

6.2.1 Gesprekken met Tom (soms na observatie)

17-3-2011

- Kwaliteitenspel: wat kun je wel en wat nog niet;

- Tom wil werken aan het maken van vrienden. Hieronder valt ook het samen spelen en vrienden behouden. Naam: friendmaker.
- Mascotte: Snuf, hier vertelt hij alles aan.
- Erg enthousiast, wil meteen aan de slag.

25-3-2011

- Regel: Tom gaat 2x afspreken. Dit is gelukt. Hij heeft afgesproken met S en R;
- Tom vindt het moeilijk te benoemen waarom dingen goed of niet goed gaan. Hier gaan we aan werken;
- In deze week gaat Tom zijn supporters dingen laten opschrijven. Ik mag als eerste. Hij vindt het lastig dit te vragen aan de meester, we doen dit samen;
- Tom vindt het moeilijk om het juiste moment uit te kiezen.

1-4-2011

- Haalt volop grapjes uit. Snapt niet dat niet alle grapjes leuk zijn (water gooien);
- Tom heeft het boekje besproken met ouders. Zij hebben het boekje aangevuld. Tom is heel enthousiast en heeft grote afspreekplannen;
- Wil vaak met dezelfde kinderen spelen → biedt zekerheid;

8-4-2011

- Niet erbij met hoofd: het is te druk (komt door IQ test donderdag);
- 1x afgesproken met S;
- Opnieuw bespreken Kids'Skills → wat veranderen, verbeteren.

15-4-2011

- Tom benoemt nog steeds vrij veel met 'goed'. Geen andere woorden of uitleg hierbij;
- Supporter S heeft nog niet in het boek geschreven van Tom. We gaan dit samen vragen, aangezien Tom dit lastig vindt;
- Tom geeft aan dat de pauzes deze week rustig zijn verlopen. Hij is netjes op tijd naar binnen toe gekomen. (leerkracht bevestigt dit.).

22-4-2011

- Tom vindt dat hij zijn vaardigheid beheerst omdat hij met andere kinderen speelt.

- Snapt niet goed waarom je van te voren het feest al bespreekt en het vervolgens niet mag uitvoeren;
- Bij doorvragen vertelt hij meer over het spelen dan alleen ‘goed’;
- Als beloning wil Tom werken met de doos vol gevoelens.

29-4-2011

- Vaardigheid vrienden maken: lastig te controleren;
- Meerdere dingen moeilijk: vaardigheid erbij nemen, die het vrienden maken makkelijker maakt;
- Wachten op beurt, wordt aangedragen door ouders en mij: Tom wil dit niet, vindt dat hij dit genoeg doet;
- Wil liever geen andere vaardigheid;
- Vindt veel herkenning in het boek: ‘Alle katten hebben Asperger’.

6.2.2 Opvallendheden tijdens gesprekjes

- Tom begint heel enthousiast aan Kids’Skills. Speelt wel met kinderen, maar vaak met dezelfde. Kan weinig kinderen opnoemen met wie hij graag wil spelen.
- Bij Tom is altijd alles goed gegaan, ook al hoor ik van de leerkracht dat dit niet zo is. Hier hebben we extra mee geoefend, door het doorvragen en keuzemogelijkheden bieden, waarvan hij iets uitkoos wat het beste paste. Dit ging later iets beter.
- Duurt lang voordat hij de supporters heeft laten schrijven, hoewel hij wel erg trots is op wat er geschreven wordt. Hij vindt het vooral moeilijk een juist moment uit te kiezen om dingen te vragen.
- Tom wil geen andere vaardigheid bijleren buiten vrienden maken. Hij vindt hij er niet door heen praat. Wil eerst het ene afmaken en dan het andere. Begrijpt niet, dat hij met een andere vaardigheid, deze eerste vaardigheid beter kan leren.

Vanuit de observaties heb ik gekeken naar het gedrag wat Tom vertoont. Dit gedrag heb ik gesplitst in goed gedrag, fout gedrag en opvallendheden. Vanuit deze observaties en soorten gedragingen ga ik in het volgende hoofdstuk kijken naar de resultaten.

7. Resultaten

Op dit moment zijn we 7 weken bezig geweest met het spelen van het babbelspel en met het werken aan Kids' Skills. In hoofdstuk 6 was al te lezen welke opvallendheden er te zien waren tijdens het spel en de gesprekken. In dit hoofdstuk worden de resultaten dan ook daadwerkelijk benoemd.

7.1 Resultaten van het babbelspel

Vanuit de opvallendheden in hoofdstuk 5 heb ik gekeken welke factoren van invloed zijn op het welslagen van het spel:

- Verloop ochtend tot dan toe;
- Meester of ander voor de klas;
- Welke kinderen zijn er uitgekozen?
- Hoe zit Tom deze week in zijn vel?

De ideale spel situatie ziet er voor Tom als volgt uit.

De hele week gaat hij naar school en heeft hij zijn vaste leerkracht. Tijdens deze week zijn er geen speciale activiteiten zoals excursies, bezoeken, verjaardagen enzovoort. Bij de uitgekozen kinderen zit een drukker kind, een rustig kind en een kind wat Tom kan helpen.

Dan is ook de thuissituatie belangrijk. Wanneer Tom geen ruzie heeft gehad en zijn hoofd niet te vol zit, zit hij lekker in zijn vel en kan hij zichzelf zijn.

7.1.1 Resultaten uit observaties

Zijn de doelen van Tom bereikt?

De doelen van Tom bestonden onder andere uit het goed omgaan met sociale situaties.

Tijdens het babbelspel heeft hij de kans gekregen om deze te oefenen.

Hieronder vermeld ik per kaartencategorie, wat Tom geleerd heeft en of dit leerdoel bereikt is.

Leren / durven praten over een onderwerp in de groep

Praten over een foto doet Tom graag. Vooral in het begin moest hij hierin getemperd worden.

Het liefste vertelde hij heel veel, heel uitgebreid en weidde hij ver uit. Daarbij vond hij het verhaal van anderen vaak niet goed genoeg, hij kon er zelf altijd nog wel wat bij vertellen.

Na een nieuwe regel, kort maar krachtig vertellen, ging dit beter. Tom bekeek eerst de foto goed en ging daarna pas vertellen wat hij zag. Hij accepteerde dat je niet altijd evenveel kunt vertellen over een foto en dat iedereen een eigen mening kan hebben over een foto.

Leerdoel = bereikt

Over jezelf (durven) praten in een groep

Tom vindt het niet moeilijk om te praten over dingen die hij zelf wel of niet leuk vindt. Hij vertelt hier graag over, vooral zijn hobby's komen vaak naar voren.

Vragen over de thuissituatie komen weinig voor, deze vindt hij wat lastiger terwijl het geen gevoelsvragen zijn. Je merkt dan aan hem dat hij niet zo goed weet wat er voor antwoord verwacht wordt.

Over het algemeen, is dit echter geen probleem voor Tom.

Leerdoel = bereikt

Oogcontact maken, fysiek contact durven leggen, jezelf durven tonen

Tom beeldt graag uit, hij wil dan ook het liefste op blauw komen en altijd andere kinderen helpen met uitbeelden. Tijdens het uitbeelden en het spel maakt hij weinig oogcontact. Dit past bij zijn stoornis, echter soms lijkt het alsof hij er niet bij is, en daarom niet kijkt. Fysiek contact legt Tom op zijn eigen manier. Soms wel en soms niet. Wanneer hij dit maakt, gaat hij te ver in door. Als hij klaar is met uitbeelden, gaat hij nog even verder. Dit vinden andere kinderen vaak niet leuk. Hij wordt hier dan ook op aangesproken. Voor Tom is het echter moeilijk te begrijpen waarom hij moet stoppen omdat het eerst wel mocht.

Leerdoel = niet bereikt

Leren assertief te zijn in sociale situaties, voor zichzelf leren opkomen

Deze categorie vond Tom erg moeilijk. Hij leeft zich in eerste instantie helemaal in, door er een soort uitbeelden, toneelspel van te maken. Vervolgens gaat hij dusdanig met zijn rol om, dat het spel niet meer klopt. Reacties zijn altijd heel fel, hij duldt geen tegenspraak en komt volop op voor zijn rol. Hierbij gaat hij te ver. Vaak vertelt hij dingen met een glimlach of begint hij kei hard te lachen om iets wat hij zegt. Hierbij is hij eerlijk, maar geeft hij juist de reactie die hij moet tegengaan.

Leerdoel = niet bereikt

Spelenderwijs inzicht krijgen in een aantal sociale vaardigheden / moeilijkheden

Niet behandeld: vragen alleen op niveau 2.

Leren om een eigen mening ergens over te vormen en deze meedelen in een groep.

Leren kritieken te uiten of aan te nemen

Tom heeft een heel duidelijke eigen mening die hij goed kan verdedigen. Ook durft hij deze mening in de groep te gooien. Gaat iemand tegen zijn mening in, dan verdedigt Tom deze en geeft aan waarom zijn mening ook kan.

Als het gaat over de mening die hij heeft over een ander zijn opdracht, kan hij hier vrij fel in zijn. Hij durft kritiek te geven. Geeft dit echter vaker aan kinderen waar hij minder mee heeft. Tom is hier erg eerlijk in.

Kritiek aannemen kan Tom redelijk. Als hij het eens is met deze kritiek is er geen probleem. Is hij het er mee eens, dan gaat hij hier in eerste instantie tegen in. Met extra uitleg kan hem wel uitgelegd worden waarom dit zo is.

Aandachtspunt: Tom moet letten op het minder door drijven van zijn mening.

Leerdoel = bereikt (letten op aandachtspunt)

- ➔ Na 6 weken, zijn 2 doelen geheel bereikt, 1 doel is met aandachtspunt bereikt en 2 doelen zijn niet bereikt.
- ➔ Tom vindt het spel erg fijn om te spelen wat zorgt voor een positieve invloed op Tom zijn leervermogen.

7.1.2 Gesprek met ouders Tom

Voor het verloop van het babbelspel heb ik kort de moeder van Tom aan de telefoon gehad:

“Tom vindt het babbelspel erg leuk. Hij speelt het graag en wordt hierin goed begeleid. Hij komt hier enthousiast van terug. Eén keer was dit minder, toen kreeg hij dezelfde vragen.

Doordat de kinderen de vragen niet kende en hij wel, was dit alleen voor hem vervelend. Tom vertelt thuis eerlijk hoe het spel verlopen is. Zo vertelt hij het ook als hij geen fiche heeft gekregen. De reden waarom vindt hij moeilijk te verantwoorden, dit komt doordat hij soms niet snapt waarom zo iets niet goed is.

Ik merk bij Tom wel effect in bepaalde situaties. Thuis gedraagt hij zich rustiger, hij probeert op een fatsoenlijke manier meer te bereiken. Let op zijn taalgebruik, stemvolume en dergelijke.”

7.1.3 Gesprek leerkracht Mark

Het babbelspel wordt alleen gespeeld op woensdag, de dag van meester Mark. Vandaar dat ik hem gevraagd heb voor een reactie hierop: “Tom weet s ’ochtends vaak al welke kinderen hij wil kiezen voor het babbelspel. Je merkt hieraan dat hij erg betrokken is en uitkijkt naar de speltijd. Na het spel komt hij enthousiast terug. Hij vertelt hier niet veel over, maar ik merk het aan zijn zwakkere concentratie, hij is dan snel afgeleid. Tom wil heel graag en probeert ook heel veel. Dit lukt hem niet altijd even goed, dit is voor een deel dan ook te wijten aan zijn stoornis. Ik merk echter dat hij wat vaker na gaat denken over dingen die hij er anders uit zou floepen. Ik ben tevreden over het werken met het babbelspel. Hij gaat vooruit, dat is iets waar we op hoopten toen het rugzakje er kwam.”

7.2 Resultaten van Kids’Skills

In hoofdstuk 6 heb ik beschreven welke opvallendheden er waren tijdens de sessies waarin we de methode Kids’Skills gebruikten. Tom heeft tijdens deze sessies gewerkt rond de vaardigheid vrienden maken.

Hieronder enkele reacties van leerkracht Mark, leerkracht Bibi, ouders van Tom, Tom zelf en van mij.

7.2.1 Gesprek met Tom

Tom vertelt: “Ik vind dat ik de vaardigheid heb bereikt omdat ik regelmatig met andere kinderen speel. Ik speel veel met S., J., en soms met R. Ook speel ik wel eens met kinderen uit de buurt.”

Op de vraag hoe het spelen samen verloopt, geeft Tom aan: “Ik kan goed samen spelen. Het spelen verloopt goed.”

7.2.2 Gesprek met leerkracht Mark

Leerkracht Mark vertelt: “Tom heeft me op het begin eens gevraagd of ik zijn coach wilde zijn. Tuurlijk, wilde ik dat. We doen er alles aan om Tom te helpen. Daarna helaas weinig meer van gehoord. Wel nog eens gevraagd wat ik precies moest doen. Ook heb ik de methode Kids’Skills doorgelezen, ik heb het echter niet uitgevoerd, dat heeft Petri met Tom gedaan.”

Op de vraag, wat merk je aan het samen spelen, samen werken van Tom, heeft leerkracht Mark het volgende gezegd: “Het samenwerken van Tom in de klas gaat heel moeizaam. Kort

door de bocht maar Tom kan niet goed samenwerken, zeer zeker niet als er iets via afspraak gemaakt moet worden. Het maken van de afspraken, wie doet wat of wat vind jij van is voor hem veel en veel te moeilijk. Vaak laten we Tom aansluiten als de plannen van een groepje al concreter zijn zodat de discussie al achter de rug is. Tom geeft ook heel vaak aan dat hij het liever alleen wil proberen. Bij knutselactiviteiten laten we Tom nooit samenwerken omdat Tom een hekel heeft aan knutselen omdat hij het niet kan, ... laat staan samen knutselen.”

7.2.3 Gesprek met leerkracht Bibi

Reactie van Leerkracht Bibi: “Als ik in de pauze buiten loop, dan zie ik vaak, dat Tom niet echt speelt. Hij heeft wel eens contact met andere kinderen, maar dit contact verloopt vooral door aan de andere kinderen te zitten of door ze achterna te lopen. Onze groep speelt vaak een spel op de speelplaats ofd voetbal op het veld. Tom houdt hier niet van, maar wil er wel bij horen. Ik merk dat hij hierbij vooral S. en J. achterna loopt.

Hier spreekt hij na school ook het meeste mee af. Tijdens het werken met Kids’Skills wordt hij gestimuleerd wat vaker af te spreken. Dit doet hij ook, alleen hoe het afspreken verloopt kan ik niet beoordelen, aangezien ik er dan niet bij ben.”

7.2.4 Gesprek met ouders Tom

Moeder Tom: “Tom spreekt nu wat vaker af, omdat hij anders zijn vaardigheid niet kan oefenen. Op de camping merken we verschil. Hij stapt zekerder op andere kinderen af. Het vrienden maken lijkt hier minder een probleem. Wat echter wel een aandachtspunt is, is het behouden van vrienden, hoe hij met vrienden om moet gaan.”

Aan de vader van Tom vraag ik hoe het samen spelen van Tom verloopt, hij vertelt: “Het samen spelen met S. verloopt vrijwel altijd goed. S. is makkelijk, volgt Tom en kan Tom volgen in zijn fantasie. Wanneer S. iets anders wil doen, is dit lastig, maar S. heeft goede manieren om tot een compromis te komen. Wanneer Tom met andere kinderen speelt, bijvoorbeeld J. of R., dan is dit lastiger voor hem. Deze kinderen begrijpen hem minder goed, ze hebben minder invloed op hem, waardoor het samen spelen naast elkaar spelen wordt.”

Moeder Tom voegt hier aan toe: “Tom wil heel graag zijn feestje vieren, want hij kan vrienden maken. Echter, het omgaan met deze vrienden is voor hem lastig. Hier heeft hij nog wat meer sturing voor nodig. Misschien is het mogelijk om met een tweede doel te beginnen,

een doel wat hij nodig heeft om het eerste doel makkelijker te behalen.”

7.2.5 Eigen evaluatie op Kids’Skills

Ik vond de vaardigheid die Tom gekozen heeft goed bij zijn problemen passen. Vrienden had hij niet veel, en samen met deze vrienden kan hij zijn vaardigheden oefenen. Ik vind dat Tom te weinig vooruit gaat met deze vaardigheid. Ik denk dat deze te hoog gegrepen is, omdat deze te breed is. Hij omvat teveel kleine vaardigheden die Tom nog niet beheerst.

Daarbij is het voor mij heel lastig na te gaan hoe het spelen verlopen is. Ik vraag dit aan Tom, aan ouders en aan leerkrachten, maar ik ben er zelf niet bij als Tom afsprekt. Ik denk dat de methode wel werkt op dit moment, echter maar heel minimaal.

Ben het eens met de mening van moeder, dat het misschien goed is om een makkelijker doel tegelijkertijd in te zetten. Ik zat daarbij te denken aan een doel wat ook op school, als ik er ben, goed controleerbaar is. Natuurlijk moet Tom hier wel achterstaan, want anders leert hij er niet van.

7.2.6 Resultaat in het algemeen

Tom is erg enthousiast over de methode. Het leren van de vaardigheid gaat op dit moment te langzaam en is niet altijd goed controleerbaar.

Doorgaan met de methode maar werken met een andere vaardigheid die makkelijker te behappen en te controleren is.

Als ik naar bovenstaande reacties kijk, denk ik dat ik mag concluderen dat we tevreden zijn en op de goede weg liggen. In het volgend hoofdstuk worden vanuit deze reacties de conclusies besproken. Ook worden er antwoorden gegeven op de vooraf gestelde vragen.

8. Conclusies

Na een hoofdstuk over Tom, een theoretisch hoofdstuk, een plan van aanpak en een uitwerking van dit plan, is het nu tijd om over te gaan tot de conclusies van mijn onderzoek. In dit hoofdstuk worden mijn hoofdvragen en deelvragen die in hoofdstuk 1 gesteld zijn beantwoord.

8.1 Antwoord op de hoofdvraag

Hoe kunnen we Tom vaardigheden bijbrengen, die ervoor zorgen dat hij socialer wordt in de omgang, als we kijken naar het vrienden maken en het omgaan met situaties?

Tom is een jongen met het syndroom van Asperger. Door deze stoornis ondervindt hij beperkingen in het omgaan met anderen. Hij is niet sociaal ingesteld en heeft weinig vrienden. Gedurende dit onderzoek ben ik op zoek gegaan naar manieren waarmee we Tom sociale vaardigheden aan kunnen leren. Tijdens mijn zoektocht ben ik uitgekomen bij het babbelspel. Dit is een spel wat ingaat op sociale kwesties en wat verschillende sociale aspecten behandelt. Tijdens de spellessen, mocht Tom telkens 3 verschillende kinderen vragen om samen met hem het babbelspel te komen spelen. Uit de evaluaties en observaties blijkt dat de sociale vaardigheden van Tom vooruit zijn gegaan. Hij is er nog lang niet, maar het spelen blijkt effect te hebben.

➔ Vaardigheden voor het socialer worden in de omgang kunnen bij Tom aangeleerd worden door middel van het babbelspel.

Ook ben ik gaan kijken hoe we Tom vaardigheden aan kunnen leren om vrienden te maken. Dit heb ik in individuele sessies gedaan door middel van de methode Kids' Skills. Uit observaties en evaluaties blijkt dat Tom vaker is gaan afspreken. Er is echter te weinig zicht vanuit de leerkracht en ouders op het afspreken, dat er niet gezegd kan worden of er vooral samen gespeeld wordt of naast elkaar gespeeld wordt. Tom heeft met deze methode in ieder geval een hele goede vriend opgedaan, S. Deze vriend kon hij ook behouden, ze snappen elkaar. S kent de problemen van Tom, hij probeert hem hier zoveel mogelijk mee te helpen. Het spelen tussen hen verloopt vrijwel altijd goed. Tijdens het werken met Kids' Skills, werd als terechte opmerking aangegeven, dat vrienden maken een grote vaardigheid is en dat deze misschien te groot is om ineens te leren. We hebben toen afgesproken, dat er na de vakantie een tweede vaardigheid geleerd gaat worden. Deze vaardigheid is een voorloper op het maken en behouden van vrienden.

- ➔ Vaardigheden voor het maken van vrienden kunnen aangeleerd worden via Kids' Skills. Van belang hierbij is dat de vaardigheid niet te groot is. Ook moet er gezorgd worden dat de vaardigheid regelmatig geëvalueerd kan worden door mensen in de naaste omgeving van Tom.

8.2 Antwoord op de deelvragen

Welke vaardigheden / kwaliteiten heeft Tom al, volgens zichzelf, volgens de ouders, volgens de leerkracht, volgens mij?

Om erachter te komen welke kwaliteiten Tom bij zichzelf vindt passen, heb ik met hem het kwaliteitspel⁴ gespeeld. Alle kwaliteiten mocht hij verdelen in vakken. Past dit wel, of past dit niet bij mij.

Daarna gingen we kijken naar de dingen die hij nog niet had. Zelf mocht hij aangeven wat hij belangrijk vond om te leren en wat hij graag wilde leren

De kwaliteiten uit het kwaliteitspel heb ik vervolgens uitgewerkt in een kwaliteitenlijst.

Deze lijst is ingevuld door de leerkracht van Tom, de ouders van Tom en door mezelf.

Als laatste heb ik alle 4 de lijsten met elkaar vergeleken.

Vaardigheid	Marcel	Pap, mam	Tom	Petri
Knuffelen	wel	wel	Wel	Wel
Oplossingen bedenken	niet	wel	wel	Niet
Organiseren	niet	Niet	Wel	Niet
Plannen maken	wel	Niet	wel	Niet
Beschermen	niet	Wel	Niet	Wel
Volhouden	niet	Soms	niet	Wel
Luisteren	wel	Meestal niet	Wel	Wel
Humor	wel	Wel	wel	Wel

---

⁴ Het kinderkwaliteitspel: uitgegeven door CPS in Amersfoort. Ontwikkeld door Mandy evers, Els Loman, Willi Soepboer

Ideeën	wel	Wel	wel	Wel
Kracht	wel	Niet	niet	Niet
Lef	wel	Wel	niet	Wel
Zelfvertrouwen	wel	Niet	Niet → leren	Weinig
Belangstelling	wel	Wel	wel	Wel
Fantasie	wel	wel	wel	Wel
Troosten	niet	Wel	Wel 1	Wel
Argumenten geven	wel	Wel	Wel 2	Niet
Grenzen stellen	niet	Niet	Niet → leren	niet
Samenwerken	niet	Niet	Niet → leren	Niet
Vrienden maken	wel	Niet	Niet → leren	Niet
Voor mezelf opkomen	niet	Alleen verbaal	Niet → leren	Niet
Keuzes maken	wel	Niet	wel	Niet
Vertrouwen	wel	Wel vertrouwen hebben in....	wel	Wel
Schoonheid	wel	wel	Wel (binnen)	Wel

Vaardigheid	Marcel	Pap / mam	Tom	Petri
Ambitieuus	Niet	Wel	Wel	Wel
Avontuurlijk	Wel	Niet	Niet	Wel
Behendig	Niet	Niet	Niet → leren	Niet
Behulpzaam	Niet	Wel	Wel	Wel
Bescheiden	Niet	Beleefd	Wel	wel

Betrouwbaar	Wel	Wel	Wel	Wel
Blij	Wel	Wel	Wel	Wel
Creatief	Niet	Wel	Wel	Wel
Dromerig	Niet	Niet	Soms	Wel
Eerlijk	Wel	Wel	Wel	Wel
Enthousiast	Wel	Wel	Wel	Wel
Geduldig	Niet	Niet	Niet	Niet
Gehoorzaam	Wel	Meestal wel	Wel	Wel
Gevoelig	Wel	Wel	Wel	Wel
Gezellig	Wel	Wel	Wel	Wel
Grappig	Wel	Wel	Wel	Wel
Gul	Wel	Wel	Wel	Wel
Handig	Niet	Niet	Niet	Soms
Kieskeurig	Niet	Wel	Wel	Wel
Knap	Wel	Wel	Wel	Wel
Lief	Wel	Wel	Wel	Wel
Mooi	Wel	Wel	Wel	Wel
netjes	Niet	niet	Wel	Niet
Nieuwsgierig	Wel	Wel	Wel	Wel
Open	Wel	Wel	Wel	wel
Optimistisch	Wel	Wel	Wel	Wel
Ordelijk	Niet	Niet	Niet → leren	Niet
Precies	Niet	Niet	Wel	Niet
Rustig	Niet	Niet	Niet	Niet

Serius	Niet	Wel	Soms	Soms
Slim	Wel	Wel	Wel	Wel
Snel	Wel	Wel	Niet	wel
Social	Wel	Wel	Wel	Niet
Speels	Wel	Wel	Wel	Wel
Sportief	Niet	Niet	Niet	Niet
Spontaan	Wel	Wel	Wel	Wel
Sterk	Niet	Niet	Niet	Niet
Tevreden	Wel	Wel	Wel	Wel
Voorzichtig	Niet	Wel	Wel	Wel
Vriendelijk	wel	Wel	Wel	Wel
Vrolijk	Wel	Wel	Wel	Wel
Wijs	Wel	Wel	Wel	Wel
Ijverig	Niet	Niet	Niet	wel
Zacht	Niet	Wel	Wel	Wel
Zelfstandig	Niet	Niet	Wel	niet
Zorgzaam	wel	wel	Wel	Wel

Groen: alle partijen zeggen dat Tom deze kwaliteit heeft.

Rood: alle partijen zeggen dat Tom deze kwaliteit niet heeft.

Geel: alle partijen zeggen dat Tom deze kwaliteit heeft, Tom zegt van niet.

Oranje: alle partijen zeggen dat Tom deze kwaliteit niet heeft, Tom zegt van wel.

Paars: Overig: meningen verschillen tussen de verschillende partijen.

Uit de vaardigheden die Tom nog niet kan mocht hij er 4 kiezen die hij graag wilde leren.

Welke vaardigheden wil Tom graag leren?

Vanuit het kwaliteitspel is gebleken dat Tom graag verschillende vaardigheden wil leren namelijk:

- 1 Vrienden maken (voegt hier zelf aan toe: 'En houden!'.)
- 2 Samen werken
- 3 Voor zichzelf leren opkomen
- 4 Grenzen stellen

Dan wil hij ook nog graag leren hoe hij ordelijk moet zijn. Denk hierbij aan het opruimen van zijn kastje en materialen.

Welke vaardigheden moet Tom volgens de leerkracht en volgens mij leren?

De leerkracht en ik vonden dat Tom zelf al goede keuzes had gemaakt. Als we terugkijken naar de problemen rondom Tom, dan komen deze, doordat hij sociaal onvaardig is.

We willen dat Tom om leert gaan met sociale situaties. Hij mag gerust laten weten wat zijn mening is, maar moet ook weten wanneer hij deze wel kan laten horen en wanneer niet.

Daarbij beseft Tom vaak niet wat hij zegt. Hij denkt hier pas later over na. Hierdoor kwetst hij mensen, wat eigenlijk helemaal zijn bedoeling niet is.

Tijdens de pauzes zijn er veel ruzies. Tom vindt vaak dat hij gelijk heeft. Hij kan andere meningen dan niet accepteren. Dit loopt wel eens uit op ruzie, waardoor andere kinderen niet meer met hem willen spelen.

Belangrijk hierbij is dat Tom leert, andere meningen te respecteren. Daarbij zal hij vrienden moeten maken die hij probeert te behouden.

Ook het organiseren vonden wij van groot belang. We hebben echter afgesproken dit niet apart op te nemen in de plannen, maar om hier elke week tijd aan te besteden.

Elke week op vrijdag, hebben we 10 minuten, waarin Tom en ik zijn kantoor en bureau opruimen. Hierbij gaan we systematisch te werk en houden we elke week dezelfde volgorde aan.

Tom gaat elke dag 5 minuten later naar buiten, zodat hij rustig kan vertrekken. In die tijd kijkt de leerkracht met hem naar de materialen die er nog liggen.

Welke vaardigheden heeft Tom nodig om samen te kunnen werken en spelen met andere kinderen?

Om ervoor te zorgen dat het samenwerken en samen spelen tussen Tom en andere kinderen goed verloopt, zal hij meer moeten leren omtrent de sociale omgang met anderen.

Enkele aandachtspunten hierbij zijn:

- Praten over onderwerpen in een groep;
- Durven praten over jezelf;
- Degene met wie je praat aankijken;
- Fysiek contact beperken;
- Rekening houden met anderen;
- Laten zien wie je bent;
- Voor jezelf opkomen;
- Een eigen mening vormen en uiten;

- De mening van anderen accepteren;
- Kritiek geven op anderen en kritiek van anderen accepteren;
- Anderen helpen, opkomen van anderen.

Hoe kan ik Tom deze vaardigheden aanleren?

Deze vaardigheden worden in groepsverband en individueel aangeleerd.

In een groepje wordt er aan de slag gegaan met het babbelspel.

Het babbelspel is speciaal ontwikkeld om op een speelse manier een aantal sociale en interpersoonlijke vaardigheden concreet te oefenen. Zo als hieronder in de omschrijving te zien is, voldoet het babbelspel aan de eisen die vooraf beschreven waren.

Alle spelers krijgen een fiets als pion. Deze pion begint op start. Het spel is opgedeeld in gekleurde vakjes. Elke kleur hoort bij een bepaalde vaardigheid. Deze vaardigheden worden genoemd op de kaartjes. Gooi je bijvoorbeeld blauw, dan krijg je een blauw kaartje. Op elk kaartje staat een vraag, foto of situatie die je moet beantwoorden, uitbeelden of uitvoeren. Heb je deze goed uitgebeeld, beantwoord of uitgevoerd, dan krijg je een fiche.

Het spel wordt gespeeld onder begeleiding. Deze begeleiding is ook echt nodig, om de antwoorden wat dieper te maken en om waar nodig door te kunnen vragen.

Er zijn 2 niveaus van vragen. Niveau 1 is voor de bovenbouw van de basisschool, niveau 2 is voor het voorgezet onderwijs.

In het babbelspel zijn er 6 categorieën met vragen of opdrachten.

Categorie 1: praten over een onderwerp

Aan de hand van een foto moet gedurende 1 minuut verteld worden wat er te zien is, welke gevoelens daarbij horen en hoe je dit kunt zien.

Leerdoel: leren en durven praten over een onderwerp in de groep.

Categorie 2: praten over jezelf

Bij deze categorie worden vragen gesteld die je zelf gaat beantwoorden. De vragen gaan ook over jezelf.

Leerdoel: over jezelf (durven) praten in een groep.

Categorie 3: Rollenspel

Op het kaartje staan probleemsituaties. Deze probleemsituaties dienen opgelost te worden door een rollenspel uit te voeren met een medespeler.

Leerdoel: leren assertief te zijn in sociale situaties, voor zichzelf leren opkomen.

Categorie 4: non-verbale opdrachten

Er wordt alleen, of met medespeler iets uitgebeeld zonder dat er woorden of materialen gebruikt mogen worden.

Leerdoel: oogcontact maken, fysiek contact durven leggen, jezelf durven tonen.

Categorie 5: inzicht krijgen in vaardigheden

Bij deze categorie komen vragen aan bod die ingaan op de zelfstandigheid van leerlingen.

Deze vragen zijn op niveau 2.

Leerdoel: spelenderwijs inzicht krijgen in een aantal sociale vaardigheden, moeilijkheden.

Categorie 6: uiten van meningen over jezelf, anderen en over onderwerpen

Er worden voornamelijk vragen gesteld over kinderen in de klas en over familie. De vragen die aan bod komen gaan in op bijvoorbeeld goede en slechte eigenschappen.

Leerdoel: leren om een eigen mening te vormen en deze mee te delen in de groep.

Kritiek leren aannemen of uiten.

Individueel gaat Tom aan de slag met Kids'Skills.

Kids'Skills is een methode, die op speelse manier vaardigheden wil ontwikkelen bij kinderen.

De methode Kids'Skills gaat er vanuit dat kinderen die een bepaald gedrag vertonen geen problemen hebben, maar de vaardigheden hiervoor nog niet geleerd hebben. Door de benodigde vaardigheden te leren, kan het kind de problemen overwinnen die hier mee samen hangen.

In 15 stappen, die ik hieronder kort beschrijf wordt een vaardigheid aangeleerd. Als deze vaardigheid aangeleerd is, kan men een nieuwe vaardigheid aanleren. Bij deze methode zijn werkboekjes verkrijgbaar waarin kinderen kunnen werken rondom hun vaardigheid. De boekjes zien er erg leuk aan en bieden telkens plaats voor 3 vaardigheden of deelvaardigheden.

De 15 stappen van de methode Kids'Skills:

- Stap 1: problemen vertalen in vaardigheden.

In deze stap wordt bekeken welke problemen er zijn en welke vaardigheden het kind moet leren om deze problemen te kunnen overwinnen.

- Stap 2: het eens worden over die vaardigheid die geleerd moet worden.
Samen met het kind wordt besproken welke problemen er zijn. Daarbij wordt er ook gekeken naar de leren vaardigheid. De mening van het kind is ook erg belangrijk.
- Stap 3: de voordelen van een vaardigheid onderzoeken.
Voordat een kind iets wil leren zal het zich bewust moeten maken van de voordelen die het heeft om dit te leren. Samen met het kind wordt gekeken naar deze voordelen.
- Stap 4: De vaardigheid een naam geven.
Het kind mag beslissen hoe hij zijn vaardigheid wil noemen. Dit kan hij in zijn werkboekje opschrijven.
- Stap 5: een totemfiguur kiezen.
Voor het kind is het belangrijk te weten dat er mensen achter hem staan. Hij mag zelf een stripfiguur, dier of iets anders kiezen, wat zijn totemfiguur wordt en wat hem helpt bij het aanleren van de vaardigheid.
- Stap 6: Supporters werven.
Behalve het totemfiguur is het ook belangrijk te weten dat mensen uit je naaste omgeving je steunen. Het kind gaat zelf bedenken wie het wil vragen om te supporteren. De supporters kunnen iets in zijn boekje schrijven.
- Stap 7: Meer zelfvertrouwen geven
Door gesprekjes stukjes in het schrift te schrijven, het kind meer zelfvertrouwen geven in het eigen en kunnen. Dit is een taak voor de supporters.
- Stap 8: Plannen maken om het te vieren.
Voordat het kind gaat werken aan de vaardigheid worden de plannen voor het vieren al gemaakt. De vaardigheid wordt gevierd als deze beheerst is.
- Stap 9: de vaardigheid omschrijven.
Het kind moet zelf leren om over zijn vaardigheid te praten. In deze stap gaat hij zelf vertellen en voordoen hoe hij zich zal gaan gedragen.
- Stap 10: naar buiten treden
Ook ander mensen mogen weten welke vaardigheid het kind aan het leren is. Dit zorgt voor veel supporters en veel mensen die je er aan willen helpen herinneren.
- Stap 11: de vaardigheid oefenen.

Om de vaardigheid eigen te maken, zal er geoefend moeten worden. Samen met het kind zal er gekeken worden naar geschikte situaties en mogelijkheden.

- Stap 12: Geheugensteuntjes bedenken

De supporters en anderen mogen helpen het kind te herinneren aan de vaardigheid die hij aan het leren is, wanneer hij deze even vergeet. Het kind mag zelf vertellen hoe hij hier aan herinnerd wil worden.

- Stap 13: vieren dat het gelukt is.

Als de vaardigheid beheerst is, is het tijd om dit te vieren. Het kind heeft in stap 8 al aangegeven hoe het dit wil doen. Tijdens dit feestje kan het kind iedereen bedanken die hem heeft geholpen bij het leren van zijn vaardigheid.

- Stap 14: de vaardigheid aan anderen doorgeven.

Nu het kind de vaardigheid geleerd heeft, kan hij een ander kind stimuleren dit ook te leren.

- Stap 15: Op naar de volgende vaardigheid.

Nu de vaardigheid geleerd is, is het tijd voor een volgende vaardigheid. Samen met het kind wordt besproken wat er nog geleerd kan worden.

Hoe kunnen deze vaardigheden getoetst worden?

Om erachter te komen of het babbelspel en de methode Kids'Skills effect hebben op het leren van vaardigheden bij Tom, zullen deze geëvalueerd moeten worden.

Bij het babbelspel wordt er elke week door mij een observatie gemaakt.

De belangrijkste punten uit elke observatie worden verwerkt in mijn onderzoek. Uit deze punten haal ik de goede punten, foute punten en opvallendheden.

Vervolgens bespreek ik per leerdoel of dit leerdoel behaald is of niet.

Ook wordt aan de leerkracht Mark en aan de ouders van Tom gevraagd wat zij van het spel en de uitwerking hiervan op Tom vinden.

Kids'Skills wordt ook geëvalueerd na elke sessie. Belangrijke punten worden weergegeven.

Uit deze belangrijke punten vermeld ik enkele opvallendheden.

Kids'Skills wordt daarnaast ook geëvalueerd door middel van gesprekjes met Tom, Ouders van Tom, Leerkracht Mark, Leerkracht Bibi en mij.

Na het bespreken van de conclusies is het tijd voor een evaluatie op mijn meesterstuk. De hoofdvraag en deelvragen spelen een grote rol in de evaluatie. Hierin wordt namelijk bekeken of het onderzoeken van deze hoofdvraag en deelvragen zijn vruchten heeft afgeworpen.

9. Evaluatie

Inmiddels ben ik aangekomen bij het laatste hoofdstuk van mijn meesterstuk. In dit hoofdstuk blik ik terug op het proces rondom mijn onderzoek. Daarnaast geef ik nog tips voor een eventuele volgende onderzoeker.

Tijdens een lange zoektocht naar een interessant onderwerp, kreeg ik dit onderwerp in de schoot geworpen. De school had een rugzakje gekregen voor Tom, een leerling met het Asperger-syndroom, die ik mocht gaan begeleiden.

Voor mij de eerste keer, dat ik een leerling met het Asperger-syndroom ging begeleiden en ik moest aangeven wat ik met Tom wilde gaan doen in deze rugzaktijd. Tijd dus voor wat meer informatie, vandaar dat ik ervoor gekozen heb, Tom te gebruiken voor mijn afstudeeronderzoek.

Via de opleiding kregen we een onderzoekslogboek waarin de stappen vermeld stonden die we moesten volgen. Omdat de rugzakbegeleiding vrij snel startte, zijn niet alle stappen door mij in de juiste volgorde uitgevoerd.

Dit was op het begin vrij lastig. Ik dacht al teveel aan oplossingen, terwijl ik eerst nog moest onderzoeken, waarom deze oplossing zou kunnen werken.

Uiteindelijk ben ik er toch aan uitgekomen. Na een literatuurstudie, het opstellen van vragen en het in kaart brengen van de beginsituatie van Tom, ben ik gaan kijken naar methodes om de problemen van Tom te verminderen of te verhelpen. Uiteindelijk ben ik uitgekomen op een groepsbegeleiding met behulp van een babbelspel en op een individuele begeleiding door middel van Kids' Skills.

Het babbelspel is 8 keer uitgevoerd, Kids' Skills is 7 keer aan bod gekomen.

Vanuit de observaties die ik tijdens deze sessies gemaakt heb, ben ik gaan kijken naar het leereffect. Ook is er geëvalueerd met Tom, de ouders van Tom, leerkracht Mark en leerkracht Bibi. Zij hebben allen aangegeven hoe zij de begeleiding door middel van het babbelspel en Kids' Skills ervaart hebben en wat de leerwinst hiervan is.

Tijdens het maken van dit onderzoek heb ik geleerd dat het heel belangrijk is om de beginsituatie goed in kaart gebracht te hebben. Van daaruit kan dan een gerichte literatuurstudie gedaan worden om meer achtergrondinformatie over het probleem te vergaren. Door deze brede basis, wordt het makkelijker om het onderzoek uit te voeren.

Bij een volgend onderzoek zou ik me meer willen houden aan de stappen in het onderzoeklogboek. Ik heb bij dit onderzoek gemerkt, dat ik het mezelf soms onnodig moeilijk heb gemaakt. Ook vind ik het voor een volgend onderzoek belangrijk, dat het vooronderzoek klaar is op het moment dat de begeleiding begint. Nu heb ik op het begin vooral geobserveerd en ben later begonnen met uitvoeren, dit kon omdat ik meerdere weken gebruikt heb, maar dit is niet altijd mogelijk.

Uit het hoofdstuk evaluatie is gebleken dat mijn plan gedeeltelijk gewerkt heeft.

Door middel van het babbelspel kan Tom, een jongen met het syndroom van Asperger nieuwe sociale vaardigheden aanleren. Hij heeft in de afgelopen periode 2 vaardigheden behaald, 1 behaald met aandachtspunt en 2 vaardigheden nog niet behaalt. Daarbij zijn leerkracht, ouders en ik te spreken over de omgang van Tom en de andere kinderen met het babbelspel. Het geeft plezier, maar ook veel leersituaties voor alle kinderen.

Door middel van de methode Kids'Skills is Tom bezig geweest met het leren maken van vrienden. Dit is voor hem nog erg lastig. Zoals bij de evaluaties te lezen is, is dit erg afhankelijk van de kinderen waarmee hij afsprekt en speelt. Daarbij is de vaardigheid erg breed voor Tom. Binnen de vaardigheid zijn nog een aantal aspecten die Tom ook nog moet leren.

Voor andere onderzoekers is mijn eindpunt een goed startpunt.

De vaardigheden kunnen verder aangeleerd worden met Kids'Skills, maar misschien zijn er ook andere mogelijkheden die beter bij Tom passen, of die ervoor zorgen dat Tom de deelvaardigheden leert beheersen.

Het babbelspel is nog niet afgerond. Duidelijk is wel dat het babbelspel effect heeft op het sociale vermogen van Tom.

Behalve sociale problemen wordt Tom ook wel eens gepest. Sociaal-emotioneel kan hij hier niet goed op reageren. Ook voor deze problemen is er een spel. Dit heet het 'kikkerbecool-

bordspel'. Dit spel lijkt qua opzet op het babbelspel. Echter, in dit spel wordt meer ingegaan op plagen, pesten en sociaal- emotionele vaardigheden.

Dit zijn punten waar volgende onderzoekers mee aan de slag zouden kunnen gaan.

Met deze evaluatie ben ik aan het einde van mijn meesterstuk gekomen. Ik hoop dat ik u op een interessante en boeiende wijze deelgenoot heb mogen maken van mijn onderzoekservaringen.

Literatuurlijst

Boeken:

- Jeninga, J. (2009) *Professioneel omgaan met gedragsproblemen*. Baarn: HB uitgevers
- Lieshout, T. van (2002). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. (tweede, herziene druk, 2009). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Myles, B. (2010). *Het aspergersyndroom*. Huizen: Uitgeverij Pica
- Hoopmann, C. (2009). *Alle katten hebben Asperger*. Huizen: Uitgeverij Pica
- Attwood, T. (2008). *Hulpguides Aspergersyndroom*. Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds
- Furman, B. (2009) *De methode Kids' Skills*. Barneveld: Uitgeverij Nelissen
- Van der donk, C. en van Lanen, B. (2010) *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Uitgeverij Cotinho

Internetbronnen:

- <http://www.kidsskills.org/Dutch/index.htm> opgevraagd op 20 maart 2011
- <http://www.semmie.net/sociale-vaardigheden/babbelspel> opgevraagd op 20 maart 2011
- <http://www.decoolekikker.nl/> opgevraagd op 2-5-2011
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Syndroom_van_Aasperger opgevraagd op 20 maart 2011

Overige bronnen:

- Het babbelspel: uitgegeven door Baert NV in Ternat. Gerealiseerd door MPI Ter Engelen.
- Het kinderkwaliteitspel: uitgegeven door CPS in Amersfoort. Ontwikkeld door Mandy evers, Els Loman, Willi Soepboer

Bijlage 1. Observaties Tom

Bijlage 1.1 Observatie 09-02-2011 09.00 uur tot en met 10.15 uur

Bij binnenkomst in klas is Tom net aan het lezen. Hij zegt hallo tegen mij en gaat dan door met lezen.

Beste jas: in de kring, Tom staat bij de directeur. Blijft rustig staan, hoe minder kinderen er overblijven, hoe drukker hij wordt: ‘mij, mij, mij’.

“Ik heb de meeste complete jas ever!”

Wordt toch weggestemd, doet jas uit, duwt ander kind, gaat zitten en praat er doorheen.

Tekening auto afmaken. Heeft 2 wielen, directeur zegt hem dat een auto 4 wielen heeft. Tom zegt van niet. Uiteindelijk, geeft hij toe en zegt hij tegen de directeur, dat een auto er 4 heeft, maar dat hij maar 1 kant tekent.

Na 1 minuut tekenen loopt hij naar de invaljuf met een potlood, “Juf, ik ben vergeten wat ik wilde zeggen.” Heeft een lachende / voor de gek houden van – blik in zijn ogen.

Loopt terug: ‘Heb een déjà-vu, heb het idee dat ik deze wolken al eerder gezien / getekend heb.

Loopt opnieuw met tekening naar de invaljuf, zijn uitleg bij de tekening: ‘De juf wordt overreden, er komt een politieman: o-owh...’

Loopt weer terug en gaat zitten.

Staat weer op, laat de tekening weer aan de invaljuf zien en moet hiermee lachen, de inval juf niet. Gaat weer zitten.

Tekent de invaljuf onder de auto, laat dit dan aan de andere kinderen in de klas zien. Hij blijft lachen, andere kinderen kijken wel, maar kunnen er niet om lachen.

Hij zegt: “Zo zag de invaljuf er onder een auto uit gisteren.”

Juf: ‘Ik kan er niet mee lachen.’

Tom: ‘Maar ik wel’.

Juf: ‘Maak de verkeerssituatie maar eens verder af, zodat je een duidelijke verkeerssituatie krijgt.’

Tom: ‘Dan komt er een meneer met een mitrailleur’, en gaat weer tekenen. Hij loopt weer naar de invaljuf: vertelt wat hij getekend heeft. De invaljuf vertelt hem dat hij een serieuze verkeerssituatie moest tekenen.

Juf gaat naar andere leerling. Tom loopt naar andere kinderen: ‘Toen kwam er een vliegtuig van Al Qaida’

De jongens blijven heel rustig.

Tom blijft het geinig vinden, ook als de juf en andere kinderen dit niet vinden.

Juf loopt naar Tom, Tom tegen juf: Juf, wel heel toevallig hè dat jij dat bent en dat er een mitrailleur is en .....

De invaljuf geeft aan dat ze dit niet leuk vindt. Tom: ‘Sorry juf’. Hij meent het niet.

Ik ga bij hem zitten en vraag hem of hij mij wil vertellen wat hij getekend heeft.

Hij heeft de invaljuf dood getekend. Op mijn vraag of hij wil dat de invaljuf doodgaat zegt hij nee. Hij vindt haar een leuke, lieve juf. Ik vraag hem wat de invaljuf ervan vindt. Hij kan mij vertellen dat zij het niet leuk vindt.

Samen kijken we wat we ervan kunnen maken. Hij komt zelf met het idee om gewoon ‘een menneke’ te maken. Daarna gaan we kijken naar de mitrailleur. Hij vindt dit niet logisch, en maakt er met hulp een telefoon van om de politie te bellen.

Als laatste wordt het vliegtuig van Al Qaida, een traumahelikopter.

Tom is goed voor rede vatbaar. Geeft aan dat het niet zo leuk was wat hij getekend had. Hij past dit zelf aan. Reden waarom dit niet zo leuk is, blijft een beetje onduidelijk.

Buiten: Labyrinth

Tijdens de uitleg is hij rustig. 2 kinderen beginnen, Tom wacht op zijn beurt. Bij de 2de begint hij te roepen: ‘Sneller, sneller sneller’. Bij de 3de is er ruzie over wie er als eerste in mag. Tom zit erin, maar wordt eruit gehaald. Blijft weer staan. Ondertussen gaat hij springen en hangen op de plaats. Als groepje terug is, roept hij: ‘Nou mag ik!’

Hij is druk, doet zijn bril af, “Ik zie niks!”

Gaat in ton, alle kinderen draaien hem rond, hij gilt hierbij. Met 2 jongens vertellen ze wat hij moet doen. Hij loopt goed, is bijna klaar, wordt steeds drukker.

Klaar: samen met de andere jongens zit hij aan de spullen terwijl dit niet mocht.

Bijlage 1.2 Observatie 11-02-2011 08.30 uur t/m 10.00 uur

Bespreken dagindeling. Tom is bezig met het rechtzetten van zijn tafel.

Gaat rekenen, pakt zijn map, juiste bladzijde, kijkt naar de sommen.

Scheurt oud kladblaadje af, loopt naar prullenbak, gaat zitten en gaat beginnen.

Heeft gekopieerd rekenblad. Kan mij goed uitleggen hoe het zit, en waar het allemaal voor is.

Geeft aan wel te weten hoe hij het op moet schrijven, maar hij weet niet hoe hij het zou moeten uitleggen.

Hij start met opschrijven, gaat goed, maar wel lastig en duurt lang.

Ziet geen structuur, begint bij 1x, 2x. Met hulp komt hij erachter dat er ook grotere getallen zoals 200x mogelijk zijn. Na elke stap vraagt hij wat de volgende is. Wil ook telkens weer bij de lagere getallen verder gaan.

12-8 rekent hij op zijn vingers. Komt uit op 3, daarna 5. Hij maakt mede hierdoor verschillende telfouten bij het aftrekken van de breuken, waardoor uitkomst niet uitkomt en Tom in de war raakt.

Blijft terugvallen op kleine, onlogische getallen. Alleen met hulp probeert hij een groot getal. Ik laat hem zelf verder gaan, ga op een andere plek zitten.

Hij blijft geconcentreerd aan het werk. Kijkt niet op of om. Blijft tellen op zijn vingers.

Geen last van lawaaiigheid om zich heen.

Komt niet uit de som, vraagt niets, stopt hand in mond (bijt?) en pakt een nieuw kladblaadje. Begint opnieuw.

Gaat wiebelkussen halen. Kinderen naast hem maken herrie. Neemt zelf initiatief, schuift zijn eigen tafel opzij en gaat verder.

Hij is bijna 10 minuten met 1 deelsom bezig. Deze komt niet uit door een foutje. Hij kan deze fout zelf niet terugvinden en heeft hulp nodig bij het bekijken van deze som.

In 1ste instantie ziet hij met hulp de som niet. Uiteindelijk vindt hij deze en kan de som verbeteren.

Aan het einde van de rekenles, heeft Tom hard gewerkt, echter, er zijn maar 4 deelsommen af.

Jeugdjournaal kijken: Tom schuift zijn tafel terug. Zit op stoel, tikt met voeten en vingers op tafel.

Tom reageert zachtjes op het jeugdjournaal. Dit is niet storend.

Leerkracht: “Verliezen bij rekenen, Tom kan steeds slechter mee”.

Verjaardag vieren: Tom speelt met zijn liniaal de gitaar na, klapt, speelt opnieuw met de gitaar en roept 'heuj'.

Doet ook mee met handen en voeten.

Kiwi als fruit in de klas. Tom blijft zitten. Hij is 'Bad Romance' aan het zingen. Liniaal gebruikt hij nu als piano.

Andere kinderen proberen Tom af te leiden: 'Kijk, Kijk een konijn', Tom kijkt, maar blijft trommelen met liniaal.

Bijlage 1.3 Observatie 18-02-2011 08.30 t/m 10.00 uur

Gesprek Tom

Hoe ging de week?

Vertelt eerlijk wat er gebeurd is, hoe hij dit opgelost heeft en wat hij daar nu van vindt. Ook geeft hij aan hoe het anders opgelost had kunnen worden.

Rekentoets

Score: ruim voldoende

Breuken, grote deelsommen vindt hij lastig.

Toetsmap zit helemaal door elkaar → maakt niet uit (Tom)

→ Wat wil je leren: ordelijk zijn

→ dus: toetsen verdelen.

→ Dit kan hij niet zelf. Ik verdeel de toetsen, hij haalt de nieuwe hoesjes.

Tom zit met vinger in de lucht. Hij wordt hiervoor positief beloond en mag vertellen. Mark herhaalt wat Tom vertelt, Tom valt in en vertelt extra dingen.

Muziek is echt zijn ding. Vinger hoog in de lucht. Blijft hangen en geeft geen reacties op andere kinderen. Wanneer hij aan de beurt is komt hij niet meer uit zijn woorden: uh-uh. Een ander kind zingt het liedje, Tom noemt de titel.

Kastje opruimen en leesboek pakken

Tom gaat ondertussen naar meester en roept hem een aantal keren om aan te geven dat er nog meer liedjes zijn. Tom heeft het hard nodig om op te gaan ruimen. Vist eerst alle papieren er tussen uit. Loopt naar papierbak, maar heeft nog niet alles, onderweg gaat hij bij iemand staan

kletsen, laat het papier vallen, lacht. Daarna komt hij terug om de rest op te ruimen. Nu haalt hij alle andere papieren eruit.

Bijlage 1.4 Observatie 28-02-2011 13.15 uur t/m 15.15 uur

Tijdsteekproef

Tijdsteekproef (taakgericht gedrag)

Observator: Petri van Meijl

Datum observatie: 28-02-2011

Naam leerling: TS

Duur observatie: 20 minuten

Groep: 7/8

Les: spreekbeurt + lezen

Categorieën:

Ta = werkt taakgericht

Kij = kijkt afwezig rond of staart voor zich uit

Sto = stoort andere leerlingen of praat met hen

Lo = loopt door de klas

An = is bezig met andere activiteiten

Min	Na 20 seconden	Na 40 seconden	Na 60 seconden
1	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
2	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
3	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
4	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
5	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
6	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An

7	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
8	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
9	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
10	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
11	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
12	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
13	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
14	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
15	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
16	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
17	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
18	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
19	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An
20	Ta Ki Sto Lo An j	Ta Kij Sto Lo An	Ta Kij Sto Lo An

Categorie	Aantal gedragingen	Procenten
Ta	30	50%
Kij	20	33,3%
Sto	2	3,3%

Lo	2	3,3%
An	6	10%
Totaal	60	100%

Bijkomende observatie

Juf = invaljuf

Na 1 sec: vinger in de lucht. Leest niet en heeft geen boek. Na 1 minuut zit hij nog steeds met vinger in de lucht. Reageert op wat juf zegt → ze keurt hem geen blik waardig.

Nog steeds vinger

Na 2,15 minuten, loopt hij naar de juf om te vragen of hij naar de wc mag.

Gesprek Tom over gebeurtenissen s'ochtends met vervangster

Vervanger in de klas. Mark komt mij meteen vertellen dat het niet goed ging met Tom s'morgens. Hij vraagt of ik het hier nog eens met hem over wil hebben.

Tom was erg verdrietig.

Tom vertelt:

Juf doet vervelend → mag niet naar de wc, hij had teveel water gedronken.

Juf zegt 10 minuten, Tom zegt 30 minuten.

Terug geduwd op stoel

Tom geeft een kind een compliment op haar spreekbeurt → sst-sst-stil

Meester met juf gepraat, na de middag gaat het beter. Lijkt alsof de juf meer begrip heeft.

Is aardiger, minder gemeen: roepen, stoel duwen, wc

Krijg de schuld, maar heb ik niet gedaan:

Geluidjes maken: 'Tom, wat doe je nou.'

Tom wilde naar meester Marcel, mocht niet. Moet weer naar wc, mag niet gaan, als hij gaat moet hij naar meester Marcel.

Tom rent naar de wc, wil graag naar zijn meester toe, moet vertellen wat er gebeurd is en oplossing zoeken van de juf.

Tom is verdrietig, teleurgesteld in de juf. Andere kinderen steunden hem, dat vond hij erg prettig.

Zag dat kinderen begrip hadden.

Tom was bang: uitdrukking op gezicht, wringen met handen, raar kijken, schrikken, huilen bij meester → niet zelf vertellen, wel naar vragen.

‘Brief naar juf schrijven’, wat zou je de juf willen vertellen:

Tom schrijft op:

Teleurgesteld, ik was bang.

Zak in de klei → denk ik

Ik ben teleurgesteld → zeggen

Ik vind het jammer dat het zo moet.

Ik vind het eigen lijk niet kunnen wat je allemaal doet → denken

Wat deed ze: duwen, schreeuwen, dingen verbieden: naar de wc gaan, complimenten geven.

Bij het schrijven van de brief komt weinig gevoel kijken.

→ Moet eruit getrokken worden.

Niet kunnen verwoorden in een brief wat de juf niet goed doet en wat dit met hem doet.

Met heel kleine tussenstapjes en veel hulp krijgt hij wat op papier.

Observatie in klas na gesprek met Tom

Kinderen beginnen net te klappen voor een spreekbeurt. Iedereen gaat staan, gillen en klappen, Tom doet mee.

Juf zegt tegen 3 kinderen waaronder Tom: ‘Doe eens normaal, of is dat niet meer mogelijk’.

Tom krijgt commentaar, moet water wegzetten, terwijl hij enkele minuten geleden vroeg of hij zijn water mocht halen. Dit mocht.

Tom snapt het niet. Blijft even verbouwereerd staan, kijkt mij aan. Op mijn teken zet hij zijn waterflesje weg.

Knutselen: duurt lang voordat Tom aan de slag gaat. Wanneer hij eenmaal bezig is, werkt hij flink door. Hij maakt een tafel en verbaast zich over wiebelende pootjes.

Leerkracht laat Tom 10 minuten met vinger in de lucht zitten.

Bijlage 1.5 Observatie babbelspel 13-03-2011 10.15 uur t/m 11.30 uur

Babbelspel met J.B., A.L., S.U.

Tom gaat spel en regels uitleggen: erg giebelig, vindt hij erg lastig om te vertellen, lijkt zenuwachtig.

Bij het uitbeelden begint Tom heel rustig.

J kan geen redenen aangeven bij zijn antwoord.

A spelen met dobbelstenen, daarna met fiches,

J lacht om situatie die S en Tom uitbeelden. Hierdoor raakt Tom in de knoei, begint ook te lachen. Tom wil te snel zijn gelijk krijgen. Komt een stortvloed van redenen waarom dat niet kan. Is zo snel, dat hij struikelt over zijn woorden.

Vanaf nu is Tom druk, lacht en praat ertussendoor. Ook gooffie en joepie doen weer mee.

Veel lachen, lijkt zenuwachtig, uitbeelden is lastig. J en Tom zijn samen druk.

Tom neemt dit ook mee tijdens de opdrachten. Erg overdreven, langdradig en onduidelijke verhalen.

Gooit express hard om de pionnen om te krijgen, blaast, gaat met fiches voorletter vormen.

Prullen met boekje, gezichten trekken en bord goedleggen.

Tussendoor: 'Toppie, patatje joppie...

3-2-1- actie...

Opdracht: uitbeelden, straf van de juf: juf blijft heel rustig. Staan en zitten, lachen, schreeuwen. Juf: staat op papier, Sieneker.

Tom wordt meegetrokken door J. Tom praat mee. A en J prullen met fiches.

Tom stelt zich aan, gaat overdreven praten en roepen. Als A en S een discussie moeten voeren, komt Tom telkens tussen beiden. Hij heeft goede opmerkingen, maar vindt het moeilijk hiermee te wachten tot het einde.

Bijlage 1.6 Observatie babbelspel 15-03-2011 10.15 uur t/m 11.30 uur

Babbelspel met I.B., S.J., R.v.T.

Ik doe de uitleg van het spel, Tom de afspraken. Ik merk dat hij het erg lastig vindt deze op een goede manier duidelijk te maken.

Hij begint te lachen en begint te vertellen over hoe een ander groepje het spel deed.

Ik geef hem aan, dat hij nu zelf de regel breekt, door te vertellen wat een ander groepje zei.

Hier had hij niet aan gedacht. Zegt sorry en 'Oja', maar blijft lachen.

Toneelstuk. Gaat goed, veel gelach, maar niet uitlachen. S vindt het erg lastig. Lijkt heel zenuwachtig.

Tom vertelt een heel verhaal om een paar dingen te vertellen, dit om te voorkomen dat hij te weinig vertelt en geen fiche krijgt.

Afspraak met Tom: kort en krachtig, vertel de kernpunten.

Tom begint met armen over elkaar te vertellen. Hij blijft langdradig, blijft de discussie aanhouden en moet gestuurd worden in de richting van oplossingen zoeken. Hij komt hier anders niet aan toe. Dit lukt hem niet. Tom stelt zich aan, andere kinderen lachen hierom, Tom vindt dit leuk.

Tom krijgt geen fiche. Dit vindt hij niet leuk. Snapt eerst niet waarom, later wel, maar vindt alsnog dat hij eigenlijk wel een fiche verdiend heeft.

Kijkt bevreemd, lacht stil en stopt duim in de mond.

S kan geen waarom aangeven.

R is erg serieus, doet goed mee en heeft veel oplossingen.

I helpt anderen, ziet het goede van anderen.

Bij volgende foto vertelt Tom heel snel en heel veel, wil teveel vertellen daardoor gaat hij struikelen over zijn woorden.

Tom zwaait naar een meester die voorbij komt.

Is snel afgeleid, wordt door de andere kinderen wel betrokken.

Mag vaak situaties spelen.

Bijlage 1.7 Observatie Kids'Skills 17-03-2011: 08.30-10.00

Kwaliteitenspel:

Samen met Tom de kwaliteiten ingedeeld.

Hij heeft de kwaliteiten verdeeld over wel, niet en niet maar wil ik leren.

Deze kwaliteiten hebben we toen geplaatst in een top 5.

Vanuit deze top 5 kiezen we een kwaliteit waar we aan gaan werken.

Tom wil graag aan het maken van vrienden werken.

Deze kwaliteiten zetten we om naar een vragenlijst voor leerkracht, ouders en rt'er.

Als zij deze lijsten invullen, kan achteraf vergeleken worden hoe de verschillende partijen tegen de vaardigheden van Tom aan kijken.

Na het kwaliteitspel leg ik Tom de methode Kids'Skills uit. Het lijkt hem erg leuk om zo aan de slag te gaan. Ook heeft hij al bepaalde ideeën. Ik geef aan dat hij nog een week heeft om hier over na te denken, want dat ik eerst graag de vragenlijsten voor de leerkracht, ouders en rt'er in wil laten vullen.

Bijlage 1.8 Observatie babbelspel 23-03-2011 10.15 uur t/m 11.30 uur

Babbelspel met J.vd.W., D.G., M.F.

Tom wil niet vertellen hoe het moet. Geeft hierbij aan dat hij steeds vergeet hoe hij het uit moet leggen. Wil wel het spel klaarleggen.

D doet tijdens de hele uitleg overdreven en flauw, ook als zij hierop aangesproken wordt.

Tom reageert op D. D pikt dit niet, ze wil niet luisteren en wil de opdracht opnieuw uitvoeren, zodat ze wel een fiche kan verdienen.

Tom komt vaak terug bij het uitbeelden en voordoen, ook bij alleen een dialoog, maakt hij er een heel toneelspel omheen.

D is erg druk en aanwezig bij het spel. 'Eigenlijk doe ik alles goed, maar op de verkeerde manier goed.'

J en M zijn rustig met het spel bezig. Geven eerlijk aan wat ze vinden. Duidelijk is wel dat ze geen van allen veel ophebben met D.

D krijg geen muntje, gezicht betreft, is stil, armen over elkaar.

D wordt brutaal genoemd. Is het hier niet mee eens, laat dit duidelijk merken.

Ze blijft hier tegen in gaan, ondanks dat gezegd wordt dat iedereen zijn eigen mening mag laten horen.

D vindt het moeilijk om mensen uit haar klas aan te wijzen als het gaat om iets niet goed doen.

Tom blijft rustig vandaag. Vindt het wel lastig om D haar gang te laten gaan. Hier krijgt hij steun in van J. Tom vindt het niet leuk met D. Tom geeft aan dat D expres zo raar gaat doen, zodat ze nog een keer kan. Hij vindt dat D het spel verpest.

D gaat in zichzelf op. Geen duidelijke meningen, al zegt ze zelf van wel.

Meningen positief kan ze goed benoemen.

Meningen negatief niet. Ze gaat dan onduidelijk benoemen en uiteindelijk komt het erop neer, dat iedereen binnen die categorie hoort.

Bijlage 1.9 Observatie Kids'Skills 25-03-2011: 08.30-10.00

Kids'Skills: Tom wil gaan werken aan het maken van nieuwe vrienden.

Hij kiest Snuf als zijn totemfiguur en noemt het 'friends-maker'.

Tom is zichtbaar blij met zijn 'echte' boek.

Hij schrijft zelf over wat moeder al voor hem had geschreven.

Hij is afgelopen week actief bezig geweest hiermee.

Hij wil graag dat ik als eerste iets opschrijf voor hem.

Komende week gaat Tom 2x afspreken met kinderen die hij zelf mag kiezen. Ook vraagt hij supporters hem te steunen en laat hij ze wat opschrijven in zijn schrift.

Tom vindt het moeilijk een goed moment uit te kiezen om dingen te vragen aan bijvoorbeeld de leerkracht.

Bijlage 1.10 Observatie Babbelspel 30-03-2011 10.15 uur t/m 11.30 uur

Babbelspel met S.v.S., A.H., M. vd R.

Tom mag van de andere kinderen de fiches uitdelen. Ik merk dat hij dit heel fijn vindt

en goed doet. Hij vergeet er geen 1. Daarbij is het een extra taak die Tom erg oplettend maakt.

Tom begint erg onrustig, prullen met stiekje, met kaartje, met fiche, op 2 poten enzovoort.

Er wordt eerlijke feedback gegeven naar elkaar toe.

M kiest Tom om samen een opdracht te doen.

Dit vindt Tom heel leuk. Hij zet zich dan ook voor 150% in. Vanaf dat moment is ook Tom erg rustig. Hij volgt het spel goed.

Tom beeldt een situatie uit met A. Hij doet iets anders, omdat hij vergeten is waar de situatie over ging.

Tom moet aangeven over welke 3 dingen hij tevreden is met betrekking tot zijn uiterlijk.

Allereerst geeft hij gezicht aan. Dit vervangt hij later door: 'Ik ben perfect zoals ik ben.'

Tom kan goed aangeven wat zijn zeurgebieden zijn. Andere kinderen beamen dit, Tom blijft hier rustig onder.

M en E zijn erg sterk in het spelen van situaties en in het zoeken van eerlijke, goede oplossingen. Ze zijn een goed rolmodel voor Tom.

Indianendans: iedereen doet mee, ze beginnen rustig, helemaal niet extreem. Verloopt goed, geen duwpartijen of rare fratsen.

Spel verloopt heel rustig en snel. Zijn bijna een kwartier eerder klaar als bij andere spellen.

Kort gesprek met Tom over stickerkaart.

Hij vindt de stickerkaart heel leuk. Samen afspraken gemaakt.

We willen Tom graag wat zelfverantwoordelijker maken.

Vandaar dat hij de taak krijgt om deze zelf bij te houden en om hier zelf naar te vragen bij de juf of meester.

Bijlage 1.11   Observatie Kids'skills 01-04-2011: 08.30-10.00

Tom moet komende week 2x gaan afspreken, waarvan 1x met een kind waar hij niet zo vaak mee afspreekt.

Daarbij wil ik dat Tom zelf aan anderen vragen om iets in zijn boekje te schrijven.

Tom vindt het lastig te benoemen waarom bepaalde dingen goed of minder goed gaan. We bespreken samen een aantal woorden waarmee Tom kan aangeven hoe het gegaan is.

Leerkracht geeft aan dat maandag een moeilijke dag is voor Tom. Hij heeft dan opstart problemen. Voor rekenen gelden deze problemen de hele week.

Gesprek met Tom over hoe we dit kunnen realiseren.

Ik ga een stickerkaart voor Tom ontwerpen.

Elke dag na het rekenen, gaat Tom, aan de leerkracht vragen of hij een sticker heeft verdiend.

Deze sticker krijgt hij, als hij goed gewerkt heeft.

Het is 1 april. Sommige kinderen halen grapjes uit, ook Tom.

Tom hoort en ziet alles wat andere doen en moet hier 3x zo hard om lachen.

9.30 uur: brief meester voorlezen. Iedereen zegt dat de brief nep is, toch willen ze mee loten voor het bellen. Tom zit op zijn stoel, praat er door heen, vingers in mond, voeten onder kont.

Bijlage 1.12   Observatie Babbelspel 6-04-2011   10.15 uur t/m 11.30 uur

Babbelspel met E.D., M.M., T.S.

Tom is eerder in de klas. Hij trekt het raam open en gilt ‘whaha’ uit het raam.

Als hij mij ziet binnen komen stopt hij hiermee.

Komt trots vertellen dat hij al 3 stickers voor rekenen heeft en dat zijn kastje nog redelijk netjes is.

Voordat we in de klas kunnen, moeten we even wachten, Tom maakt erg veel geluidjes.

Draai het nu om, ik leg het spel klaar, Tom gaat vertellen. Vandaag kan hij dit zonder moeite.

De anderen stemmen ermee in dat Tom de fiches uit mag delen.

Hij maakt hier een heel proces van door fiches te recyclen van zichzelf en dan weer nieuwe te pakken.

Tom krijgt de vraag of hij koppig is. Geeft aan:

- Als ik mijn zin niet krijg;
- Door drammen;
- Meestal als nog nee, soms ja.

Tom wil graag met M. vinger beweegt voor het gezicht en hij mag meedoen van M.

Vandaag is Tom erg betrokken, doet overal mee mee, speelt wel met fiches.

Tom pakt wel dobbelstenen, maar vergeet ermee te gooien, heeft hier een herinnering bij nodig, begint te lachen als hij iets vergeet.

Er wordt gezegd dat Tom de baas speelt. Tom ziet deze niet aankomen en is het hier niets mee eens. Ook na uitleg kan hij hier niet mee omgaan, hij blijft doorvragen en door praten totdat kinderen zeggen dat er ook anderen zijn. T vindt dit ook niet bij Tom passen.

M kiest vaak andere kinderen, niet Tom. Rustig groepje wat super leuk meedoet. Spel verloopt vlot.

H moet gooien, Tom begint te roepen en te klappen: 'Hup H'. Speelt met stiekje, fiches, boekje. Moet hem hier 3 keer op aanspreken.

Tom maakt rare grapjes. Vraag over broertjes en zusjes. Begint te lachen en geeft aan dat broertje samen met de hond dood is gegaan. Na 3 minuten krijgen we een serieus antwoord. Je merkt aan Tom dat hij geschrokken is van onze reactie op zijn eerste verhaal. Hij kan hier echter niet erg goed mee omgaan.

Bijlage 1.13   Observatie Kids'Skills 08-04-2011: 08.30-10.00

Tom heeft gisteren IQ-test gehad. Hij is daarom s'middags thuis gebleven van school. Was namelijk niet te handhaven, erg druk.

Vrijdagochtend komt Tom de klas in. Ik merk het meteen, dat hij anders is als anders.

Kids'Skills

1 keer afgesproken met S. Ging goed, was leuk.

Op alle vragen die ik stel over Kids'Skills en afspreken krijg ik zo'n antwoord, ook als het antwoord helemaal niet klopt met de vraagstelling.

Tom is duidelijk niet helemaal geconcentreerd bij het werken aan zijn boekje.

We hebben vandaag samen gekeken hoe Tom de kinderen uit zijn klas vindt. Met welke kinderen hij wel graag en niet graag zou willen spelen. We hebben afgesproken dat hij verschillende kinderen gaat vragen om mee te spelen.

Tom gaat zijn kastje opruimen. Normaal loopt hij 10x op en neer naar de papierbak. Dit keer vertel ik hem wat hij moet doen.

Hij maakt twee stapels. 1 met dingen die terug moeten in zijn la, 1 met dingen die weg moeten. Tom gooit veel weg, vindt ook dat zijn toets weg moet.

Tom krijgt de opdracht naar de papierbak te gaan en toetsmap mee terug te nemen.

Loopt met een grote omweg naar papierbak en terug. Hierbij moet hij veel kletsen en gek doen met andere kinderen.

Terug bij zijn tafel blijkt hij de toetsmap te zijn vergeten. Deze gaat hij halen. Opnieuw lange en drukke route.

Tom ruimt kastje netjes op. Dan gaan we naar zijn kantoor kijken. Tom vindt dit netjes: spullen op elkaar geflanst, prullen op de grond enzovoort.

Tom moet opnieuw naar de prullenbak. Nu met afspraak: kortste route, zo snel mogelijk terug.

Bijlage 1.14   Observatie Babbelspel 13-04-2011   10.15 uur t/m 11.30 uur

Babbelspel met H.H., J.T., M.S.

Tom is eerder in de klas, vraagt naar mijn bril.

Meester Mark komt vertellen dat TSO ook op het groot overleg is omdat het overblijven niet altijd goed verloopt. Ook de rekenles met meester R was goed fout gegaan. Hij heeft geen stickers gekregen.

Op de gang moeten we even wachten voor we het lokaal in kunnen. Tom gaat overal op drukken, verschillende keren benoem ik dit naar hem toe, maar hij luistert hier niet naar. Als groep 6 naar buiten komt: 'haha, een invasie van minimeisjes'.

Tom wil zelf graag het spel klaarleggen, vraagt hierbij of ik wil vertellen hoe het moet want hij kan dat niet en weet niet alles. Ik vraag hem of hij het niet wil proberen, dat ik hem aanvul als dit nodig is. Dit wil hij wel. Hij kan alles vertellen, vergeet alleen de regel dat alles binnen de ruimte moet blijven. Hij vertelt heel rustig en uitgebreid.

Tom krijgt een vraag, praat erg aanstellerig. Vertelt een heel verhaal, tilt zijn kastje omhoog, fluistert. Wanneer ik aangeef dat hij goed moet gaan zitten en gewoon moet praten, gaat het beter.

H heeft een hele duidelijke mening. Tom reageert overenthousiast op haar, H is niet degene die dit aanwakkert.

Opnieuw heeft Tom een kaartje en opnieuw praat hij flauw. Ik tik hem hiervoor aan. Hij begint dan over een nieuwe Samsung. In de situatie tegen mam is hij erg hard. Bij navraag, blijkt dat hij dit in het echt niet zo zou doen. Ik denk zelf dat hij dit wel kan doen. Naderhand is hij rustiger, moet in het voeren van gesprekken bijgestuurd worden. Ook moet hij leren dat zijn oordeel niet altijd het laatste is.

Bij alles wat hij doet prult hij met spullen. Wijkt snel af van het spel. Betreft bij opdrachten alles erbij, praat flauw, doet gek. Knokkels in mond → doet hij vaker als hij zich wil gedragen en concentreren.

Prullen met varken, als ik deze afpak, reageert hij met: 'nouww'.

Tom mag situatie met J uitbeelden. Dit gaat goed, totdat de situatie stopt en Tom blijft doorgaan. J vindt dit niet erg prettig en zegt hier dan ook wat van.

Gesprekje:

Maandag ging goed.

Dinsdag ging niet goed. Hij had een downdag, het lukte niet goed en hij had een weghoofd. Zijn hoofd zat veel te vol. Uit de rekenles gestuurd door meester R. Dit vond Tom niet erg, mocht nu weer terug naar meester Mark.

Deze heeft hem hierop aangesproken. Ook heb ik het samen met Tom nog even hierover gehad.

Bijlage 1.15   Observatie Kids'Skills 15-04-2011: 08.30-10.00

Bespreken spelen: speelt regelmatig in de buurt en heeft voetbal gekeken met S.

Tijdens de pauzes verloopt het goed, het spelen verloopt ook goed.

➔ Tom geeft vrijwel altijd aan dat iets goed verloopt.

Babbelspel vond hij erg druk, maar wel leuk. Volgende keer mocht het minder druk zijn, want dan kon hij zelf meer leren.

Tom heeft supporter S nog niet gevraagd om iets op te schrijven. Hij vindt dit lastig. Weet niet wat te vragen. Ook de andere supporters waren heel laat gevraagd.

Samen bekeken hoe een goed speeluurtje eruit ziet, welke dingen wel kunnen welke dingen. Hierbij hebben we ook gekeken naar het eerlijk verdelen van de tijd en het spelen met verschillende dingen.

Verloop week:

Begin van de week verliep niet zo goed, ook thuis ging het niet zo goed.

Voor de rest van de week verliep het wel goed.

Hij merkt dat hij het moeilijker heeft in de klas en dit werkt thuis door.

Na het oudergesprek is het thuis wat beter gegaan.

Hij vindt het moeilijk om tegen mij te vertellen, dat zijn resultaten voor de vakken en voor zijn gedrag gedaald zijn.

Wel geeft hij aan dat hij meer hulp nodig heeft van de meester dan eerst. Het wordt steeds moeilijker. Er is gesproken over speciaal onderwijs.

Moeder heeft aan hem gevraagd wat hij hiervan vindt. Hij geeft aan het niet zo leuk te vinden, maar als het moet dit wel te doen, omdat dat beter is. (wat moet dat moet)

Graag zou hij dan wel aan het einde van het jaar willen gaan, en niet halverwege al.

Thuis gaat het niet zo goed, hij drijft zijn eigen zin door. Gesprek met ouders was een zwaar gesprek gaf de leerkracht aan. Moeder in tranen, Tom die moeder gaat troosten en zegt dat het allemaal wel goed komt.

Bijlage 1.16   Observatie Babbelspel 20-04-2011   10.15 uur t/m 11.30 uur

Babbelspel met K.P., S.H., R.H.

Tom start na de pauze slecht, doordat hij te laat binnen is.

We beginnen het spel. Tom roept: 'Ik wil blauw'. Hij krijgt dit ook nog. Tom vraagt of hij het spel mag vertellen. Dit gaat goed, gebruikt alleen te negatieve voorbeelden als illustratie over kinderen in het groepje.

Erg druk groepje. Veel flauwe grapjes tegen elkaar. Tom wordt hierdoor meegetrokken. Tom zegt: 'Wel serieus hè'.

Tom heeft een foto, om en om draaien, doet flauw, foto wordt afgepakt, is het hier niet mee eens. Ik vraag hem wat hij van het spel vindt. Hij vindt het grappiger omdat het flauwer is en dus leuker.

Ik vraag hem of hij hier veel van leert. De anderen geven aan dat je zo wel minder leert omdat je met andere dingen bezig bent.

K geeft aan dat een druk groepje niet erg is, als dat ze maar serieus het spelletje meedoen.

Tom wil het graag nog een keer proberen. Dan is hij serieus, ook de rest doet goed mee en luistert mee.

Volgende rondje verloopt uitstekend.

S zegt, ik ga als een speer. Tom zegt, ik ga als een mitrailleur.

K doet flauw, hij doet uitgelaten voor, R kijkt ergens anders heen, hij is erg rustig.

R wordt door de anderen geholpen, voorgezegd. Komt weinig uit hem zelf.

Krijgt een foto en weet niet wat hij daarmee moet doen, terwijl er toch al 5 foto's aan de beurt zijn geweest.

Tom prult, ik pak alle spullen af, nu gaat hij knippen met zijn vingers.

Om 11.05 geef ik aan dat ze zelf mogen kiezen, of doorgaan of stoppen als ze geen zin meer hebben, want dat het spel zo geen nut heeft. Ze kiezen er allemaal voor om door te gaan, ondertussen praat Tom er weer doorheen. S is aan de beurt, hij doet extreem langzaam, Tom wil dat hij sneller doet.

Tom is aan het flauwekullen. Vindt het vervelend dat hij nooit gekozen wordt door R. R kiest telkens S.

Gesprek na babbelspel

Tom geeft opnieuw aan dat het heel goed ging deze week, hij krijgt minischildpadjes.

Tom geeft aan dat het gesprek erg druk was en dat er teveel grapjes gemaakt werden.

Spel was wel leuk, maar minder zinvol omdat er veel flauwekul was.

Hij wil niet dat ik de groepjes maak en ook niet dat we ze samen maken. Hij krijgt van mij 2 kansen, om goede groepjes samen te stellen, rustig en druk gemengd.

Lukt dit niet, dan maak ik de groepjes de week van te voren, samen met hem.

Hier stemt hij uiteindelijk mee in.

Bijlage 1.17   Observatie Kids'Skills 22-04-2011: 08.30-10.00

Donderdag met rekenen geen sticker, is vergeten deze te vragen en meent dat hij dat op vrijdag alsnog kan vragen. Leerkracht geeft aan dat hij dit op de dag zelf moet vragen, omdat er nu weer een nieuwe dag is. Tom vindt dit raar en aan de hand van een voorbeeld over boodschappen wordt uitgelegd wat de bedoeling is.

Tom vindt dat hij zijn vaardigheid beheerst.

Afgesproken met S., R. L. en T. Sl.

Afspraak is ook eens met andere kinderen te spelen.

Komende week gaat hij Su. en R. H vragen.

Vragen over het feest. Wil dit graag regelen, alleen is het nog niet zover.

Vindt het lastig om te begrijpen dat je van te voren al beslist wat je wil doen als feestje.

Wil als beloning graag de doos vol gevoelens doen. Deze kent hij van vroeger.

Bij het spelen, heeft hij toch het idee dat het een andere 'doos' is en dat hij een ander spel gedaan heeft.

Bijlage 1.18   Observatie Babbelspel 27-04-2011   10.15 uur t/m 11.30 uur

Babbelspel met Tom, N.H., R.v.L., A.R.

Vanochtend zijn de kinderen gaan zwemmen, daarna mochten ze nog even naar buiten. Ze waren erg druk. Vooral Tom had het erg zwaar.

Er is nu minder tijd voor het babbelspel. We spreken af flink door te spelen. Bij een 1 op de dobbelsteen mag er opnieuw gegoooid worden.

Ook spreken we af dat we naar elkaar luisteren, elkaar helpen en er niet zomaar doorheen gaan praten.

Meteen praat N ertussendoor. A geeft hier reactie op: 'Niet doen'.

Situatie oude vrouw: Tom begint lachen, heeft het over rimpels en verwerkt onzin in zijn situatie. Zijn gezichtsuitdrukking is vrolijk en lacherig in serieuze situaties.

Hij is van alles aan het doen, behalve aan het luisteren en aan het meedoen. Hij is erg druk en aanwezig, alleen niet bij het spel.

A vindt dit vervelend en vraagt of de anderen even serieus willen doen. N stopt met gek doen en blijft vanaf nu rustig zitten.

Tom is erg wijs in zijn taalgebruik. Praat hiermee volwassenen na, weet van sommige gebruikte woorden niet wat ze betekenen.

Tijdens het spel moeten we constant wachten op Tom. Hij vergeet dat hij aan de beurt is, praat erdoor heen. R gaat mee doen. Tom blijft doorgaan, hij wordt gestimuleerd door de bijval. Dit keer is Tom degene die het in gang zet.

Bijlage 1.19   Observatie Kids'Skills 29-04-2011: 08.30-10.00

Tijdens het groot overleg van afgelopen woensdag hebben we gesproken over de vaardigheden van Tom. We vinden dat hij er een vaardigheid bij moet nemen, omdat de vaardigheid vrienden maken, voor hem te uitgebreid is.

Vrienden maken kan hij wel, vrienden houden is lastig.

Moeder gaf aan iets te proberen zoals wachten op je beurt, minder erdoorheen praten. Tom geeft zelf aan dit niet storend en vervelend te vinden. Hij vindt zelf dat hij dit helemaal niet veel doet en wil iets anders. Op dat moment hebben we geen lijst met vaardigheden bij. Tom weet niet wat hij moet kiezen. We spreken af het een weekje uit te stellen. Ondertussen zoek ik mail contact met ouders voor eventuele andere vaardigheden, die Tom wel zou willen leren.

Bespreken boekje 'Alle katten hebben Asperger'. Dit is erg herkenbaar voor Tom. Hij vindt het een erg leuk boekje, wil het graag nog eens lezen.

Er ligt weer veel rommel op Tom zijn tafel en kantoor. Hij moet van mij eerst alles opruimen, hij gaat rondlopen in de klas. Daarna ruimt hij op en gaat spelen met liniaal.

Bij rekenen wil Tom niet beginnen, omdat hij niet zeker weet welke taak hij moet maken. Hij wil dit eerst aan Meester Mark vragen.

Tom is heel trots op zijn diploma voor zijn fietsexamen, vertelt wat hij heeft moeten doen en hoe dit gegaan is.

Hij geeft aan niet graag naar de gym te willen, omdat het altijd zo'n herrie is als alle wanden open zijn. Zoveel geluiden en andere mensen om je heen.

Ook wil hij thuis blijven van de sportdag. Reden: de meester is er niet. We hebben dit samen besproken. De leerkracht en ik vinden dat Tom dit wel moet proberen. We kunnen hem wel ooit afschermen van een activiteit, maar hij zal er ook mee om moeten leren gaan, dat de meester er niet altijd is. Afspraak die gemaakt wordt is dat de meester om de driekwartier even gaat kijken bij Tom.